

АРТ-ПРОЕКТ

**СЕРГІЙ
ВЕЛИКОХАТНІЙ**

стор. 9

УКРАЇНА
І СВІТ

**ВОЛОДИМИР
КОРОТКЕВИЧ**

стор. 10-12

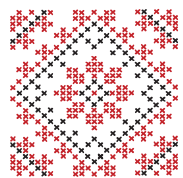
КУЛЬТУРОЛОГІЧНА
ЛАБОРАТОРІЯ

**МИКОЛА
РУДЕНКО**

стор. 14-15

Загальнодержавна українська газета

КУЛЬТУРА І ЖИТТЯ

№24 | 18 грудня 2020

Заснована в січні 1913 Гнатом Хоткевичем

ISSN 2519-4429

ЗНАК СОБОРНОСТІ

Державний Герб Великий (Соборна Україна). Микола Битинський

У Національному художньому музеї України триває виставковий проєкт «Знак Соборності. Великий герб України: від Нарбута до Якутовича». Столітню традицію Великого герба України проєкт розкриває у двох аспектах – історичному та мистецькому. У двох виставкових залах представлено 60 експонатів.

Відвідувачі мають змогу побачити, як розвивався і трансформувалася художній образ головного державного символу. Масштабний культурний проєкт об'єднав 12 учасників. Це музеї Львова, Чернігова, Києва, центральні

державні архіви, Національна бібліотека ім. В. Вернадського, дирекція художніх виставок України. Міжнародним партнером проєкту є Український Музей і Бібліотека у Стемфордї (США).

Третину експозиції глядачі бачать уперше. Зокрема – печатку Української Держави, виготовлену за ескізом Василя Кричевського, та печатку Державного секретарства роботи Георгія Нарбута з колекції Національного художнього музею. Також представлено оригінальну матрицю для цієї печатки, про існування якої не було відомо понад століття.

«Знак Соборності» – це перша виставка у практиці НХМУ, що відбувається в онлайн-форматі: серія відео на музейному

Державний Герб України. Георгій Нарбут, 1918 р.

Проєкт Великого Державного Герба України. Сергій Якутович, Олександр Івахненко, Віталій Мітченко, Марія Дмитрієнко, Юрій Савчук. Переможець конкурсу на кращий ескіз ВДГУ 2008–2009 років, затверджений Кабінетом Міністрів України 2009 року

Прапор Народної Гвардії з Яворова на Львівщині, 1848 р. Найдавніший збережений прапор із зображенням Лева, який спинається на скелю

Велика Державна печатка УНР за ескізом Василя Кричевського, 1918 р.

Обушок. Перша половина XI ст. Рідкісний артефакт із зображенням княжого знаку – Тризуба

YouTube-каналі, стріми, спеціальні дописи у соцмережах.

Потрапити до експозиційних залів зможе лише обмежена кількість відвідувачів на кураторських екскурсіях за попередньою реєстрацією.

Виставка триватиме до 24 січня 2021 року.

НАШ ІНДЕКС 60969

ПЕРЕДПЛАТНА ЦІНА НА 2021 РІК: 6 МІСЯЦІВ – 363.62 ГРН; 12 МІСЯЦІВ – 722.04 ГРН

МУЗИКАНТ, ЯКИЙ СТІМКО УВІРВАВСЯ ДО МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ СТОЛИЦІ

Відкриття цьогорічних «Київських музичних прем'єр» було миттєво відрефлексовано заслуженим діячем мистецтв України, доктором філософії, лауреатом премії ім. М. Лисенка, проректором НМАУ ім. П. Чайковського Лесею Степанівною Олійник.

У контексті прізвищ славетних ювілярів І. Щербакова та Й. Ерміна, блискучих солістів Б. Півненко та О. Лагоша, Б. Стельмашенко та О. Литвиненко, ще одним відкриттям особисто для неї став «маестро Ігор Пучков». Отож, наш сьогоднішній гість – музикант, який стрімко увірвався до музичного життя столиці, диригент НКА «Київські солісти» Ігор Пучков. Він є учнем видатного українського диригента, народного артиста України, професора А. Г. Власенка. Батьки – відомі українські хормейстери Валентин Пучков-Сорочинський та Ольга Пучкова. Ігор Валентинович уже другий сезон працює диригентом НКА «Київські солісти», а перед тим був Київський молодіжний оркестр, концерти з Національним президентським оркестром, багаторічна робота у складі німецьких оркестрів, знайомство і творча співпраця з видатним українським композитором І.

Щербаковим і ще багато цікавого, про що ми сьогодні й поговоримо.

– Пане Ігоре, про зазначене Лесею Степанівною «особисте відкриття». Яке Ваше ставлення до таких висловлювань?

– Звісно, позитивне – я просто щасливий. Завжди приємно, коли тебе хвалять, особливо коли чуєш це від такого авторитетного фахівця, як Леся Степанівна. Хоча мені здається, що її відгук був адресований всім учасникам, адже це було не тільки відкриття київських прем'єр, а й ювілейний концерт двох видатних митців сучасної України – композитора Ігора Щербакова та піаніста Йозефа Ерміна.

– До речі, як розпочалася Ваша співпраця з Ігорем Щербаковим?

– У консерваторії проходив фестиваль «Творча майстерня інтерпретації сучасної музики», в рамках якого НКА «Київські солісти» виконував «Motus» для фортепіано і камерного оркестру Ігора Володимировича, після чого ми отримали дуже теплі, схвальні відгуки від автора. Так і познайомилися. З цього дня розпочалася наша, сподіваюся, багаторічна співпраця. Я завжди з великим задоволенням і цікавістю підходжу до кожного виконання творів Ігора Володимировича.

– Останнім часом ми спостерігаємо значне розширення репертуару ансамблю в бік європейської класики, та і творів українських композиторів останнім часом виконано чимало. Як прокоментуєте?

– Справді, ми разом із художнім керівником колективу А. Васильківським доклали значних зусиль, щоб після багаторічної перерви повернути колектив до лав найпрестижніших українських фестивалів – таких, як «Київ Музик Фест», «Київські музичні прем'єри». Зазначу, що виконання української класичної і сучасної музики є однією з генеральних ліній нашого колективу, і розуміння цієї відповідальної місії існує не лише на рівні керівництва – глибоко переконаний, цю думку поділяє кожен учасник ансамблю.

– За лаштунками сьогоднішнього концерту можна було почути і про енергетику, і про збалансованість, і про якісний підхід до виконання. Це я так підводжу до того, що «злі язички» пов'язують це з Вашим приходом до колективу. Що скажете, як Вам працюється?

– Перш за все я хотів би відзначити унікальну творчу атмосферу, яка існує в колективі, та високоамбітний потенціал, закладений його засновником – видатним українським скрипалем Богодаром Которовичем. Той потенціал, що спонукає чудових, талановитих, безмежно обдарованих виконавців-солістів нашого колективу – а кожен із них дійсно справжній соліст – виконувати кожний твір, кож-

ну програму з надзвичайною віддачею, на найвищому творчому і професійному рівні. Що до «злих язичків», нехай пов'язують, може вони справді щось знають? (Усміхається).

– Зрозуміло. НКА «Київські солісти» – це тепер. А що передувало Вашій роботі у цьому колективі? З чого все розпочалося?

– А розпочалося все з батька й матері, українських хормейстерів, розпочалося зі знакової для мене зустрічі з видатним українським диригентом, видатним педагогом, народним артистом України, професором Алліном Григоровичем Власенком. Мені пощастило не лише з ним познайомитися, а й потрапити до нього у клас, вчитися у нього. Він і сьогодні, вже після закінчення мого навчання, є для мене творчим і життєвим камертоном, моїм наставником, моїм учителем.

– Завершуючи наш діалог, розкажіть про Ваші плани на майбутнє, Ваше бачення.

– Згадуючи, як волею випадку ми творчо сконтактували з Ігорем Володимировичем Щербаковим, хотілося би й надалі бути у веденні таких «невипадкових випадковостей» задля того, щоб твори композиторів-сучасників «жили» на сцені і творилася наша музична культура.

Спілкувалася Оксана ДІМІНЯЦА

НА КОГО ПОЛЮЄ «ТЕАТРАЛЬНА РИБОЛОВЛЯ»?

За два роки інтернет-життя порталу «Театральна риболовля» на ньому з'явилося 717 статей, десятком тисяч мегабайт вимірюється файлове сховище з фотографіями з вистав та подій мистецького життя і детальний архів усіх театральних прем'єр України починаючи з січня 2019 року.

Опікується сайтом його автор і ведучий Сергій Винниченко. «Одне задоволення – перегляд непересічної вистави, і зовсім інше – спостерігати за актуальним життям театального простору цілої країни. З невідомих мені причин до сьогодні не було зацікавлених спробувати вдивитися у цифри українського театру. Проте шість-сім сотень прем'єрних назв одного лише 2019 року дають безмежні можливості для аргументованої розмови – від оцінки насиченості театального життя з розбивкою по регіонах до фіксації змін у репертуарних вподобаннях театрів та глядачів. Виявляється, наприклад, що половина прем'єрного репертуару створена у театрі

для дітей, і підтвердження тому – база знань мого порталу».

Базою знань автор називає розділ на сайті, куди він збирає інформацію про основних учасників театального процесу. Окрім детального помісячника з переліком прем'єр, їхніми афішами та подекуди відеороликами вистав, на сайті є інформація про 80 фестивалів останніх двох років – з їхніми логотипами, дизайном, детальною програмою, переможцями. Є збірки вистав – наприклад, 18 вистав з різних куточків України на тему Голодомору, десяток постановок «Баб Прись» драматурга Павла Ар'є, п'ятнадцять Тев'є-молочарів Шолом-Алейхема. Є сторінки драматургів, творчі біографії сучасних режисерів...

«Скоріше за все, якщо б існував театральний довідник, з якого можна було б дізнатися все про постановки, наприклад, Дмитра Богомазова, Оксани Дмитрієвої чи Максима Голенка, – я б користувався таким ресурсом, а сторінки «Риболовлі» наповнювалися зовсім іншими матеріалами. Але нічого схожого на це наразі не існує (хіба що коротенькі енциклопедичні абзаци, де через кому за-

значено п'ятірко назв у кращому разі). А прослідкувати шлях режисера від його студентських робіт, хай навіть через назви та фотографії, – це космос! Еволюція драматургічних уподобань, дизайн афіш... Ім'я наступного режисера допомагають обирати читачі Фейсбук-спільноти «Театральна риболовля». Зі свого боку знаходжу інформаційний привід – наприклад, за один лише вересень цього року в Україні вийшло чотири вистави за різними творами Еріка-Еммануєля Шмітта – абсолютно непересічна подія. Шляхом простої більшості голосів у Фейсбуці обрали до створення сторінку Михайла Урицького – режисера вистави «Діти Ноя» на сцені львівського театру «І люди, і ляльки». А днями переможницею стала Роза Саркісян – тож можемо робити відповідний анонс».

На інтернет-сайті про театр тут і там натрапляєш на терміни «маркетинг», «бренд», «логотип», «концепція»... Як це все пов'язано?

«Нічого дивного: за освітою та професією я – маркетолог. Тому і портал побудовано на перетині професійних знань із улюбленим хобі. Давно минули часи, коли у

столиці було 5–10 театрів. Сьогодні їх добра сотня, а ще ж є спокуса для споживача з боку кінотеатрів, торговельно-розважальних центрів, онлайн-платформ... І якщо виставу не «запакувати у правильну обгортку» – із глядачем вона може й не зустрітись... А швидкістю в опануванні маркетингових інструментів більшість театрів поступається своїм основним конкурентам. На запрошення Університету сучасних знань розробив курс «Театрального маркетингу», який апробував на слухачах вишу – замість класичних кейсів із заокеанських підручників використовував приклади та антиприклад українських театрів. А у перші ж місяці планетарного локдауну на порталі вийшла енциклопедія карантинної діджиталізації – сім розділів успішних вирішень театрів залишатися на зв'язку зі своїм глядачем».

Про ще один масштабний проект театального оцифрування сповідає на сайті яскраво-жовтий баннер «Театральні міста України».

«Це може прозвучати дивно, але дотепер були відсутні кількісні показники українського театру. Ок-

ремі відомості про національні та академічні театри опубліковані на сайті Міністерства культури, про муніципальні – на порталах департаментів. Ще є сайти центрів народної творчості, де трапляються згадки про наявність колективів в областях – але вже без гарантії актуальності інформації. А ще є приватні, антрепризні, народні, аматорські... От і виходить, що загальна цифра відсутня. Мої підрахунки виходять щотижнево на порталі: один допис – одне місто, або ціла область. Хоча Львів, Харків одним випуском не обійшлися. Сім епізодів опублікував по Києву, і ще буде... Зібрана колекція містить інформацію про ключові події, участь у фестивалях та прем'єри 2019 календарного року 267 театрів 59 населених пунктів 24 областей України. А загальний перелік складається з назв 413 театрів».

За переконанням «театрального риболова» Сергія Винниченка, перший театральний перепис може бути завершено вже до кінця року, що може стати нагодою знову повернутися до театру в цифрах і фактах на сторінках «Культури і життя».

КОНФЕРЕНЦІЯ В «УВАРОВСЬКОМУ ДОМІ»

27 листопада 2020 року на Київщині у Ворзельському музеї історії та культури «Уваровський дім» відбулася III Міжнародна науково-практична конференція «Митрополит Петро Могила: маловідомі сторінки життя».

Олександр СОКОЛЕНКО

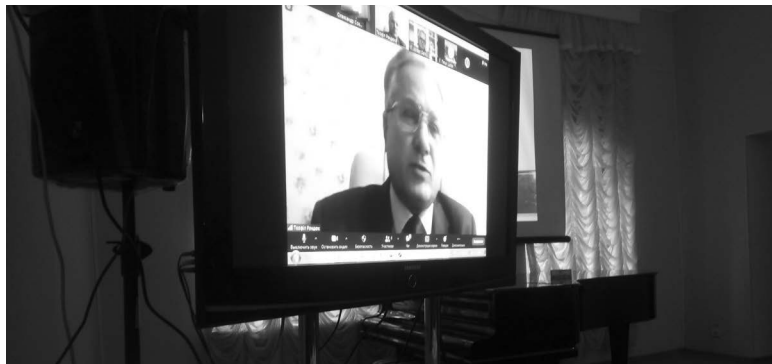
У процесі багаторічних досліджень життя і діяльності великого українського політичного, церковного та освітнього діяча XVII ст. Митрополита Київського, Галицького і всієї Русі (1633–1647), екзарха Константинопольського патріарха, архимандрита Києво-Печерського монастиря (з 1627) Петра Могили, якими займалися вчені з України та інших держав, зокрема – Румунії, Молдови, Болгарії, з'ясувалося, що деякі сторінки життя митрополита відомі лише обмеженому колу дослідників. Це стосується, зокрема, його ролі у регіональній історії Київщини, обставин видання Катехизису Петра Могили грецькою мовою в Амстердамі 1674 року, а також встановлення достовірної дати народження митрополита у світлі нещодавніх досліджень О. Білодіда, І. Варзара та ін. Саме тому в Україні вже втретє відбувається науково-практична конференція, на якій науковці діляться новими здобутками.

У Ворзельському музеї дослідження життя і діяльності Петра Могили почалися 2010 року з проведення наукових читань циклу «Сторінками історії Київщини» на тему «Петро Могила і Київщина». Інтерес до цієї постаті був обумовлений тим, що землі, на яких на початку XX ст. постав Ворзель, у давнину входили до володінь митрополита у селі Михайлівка-Рубежівка. Із власноручних нотаток Петра Могили відомо, що у 1620-х роках він не жив постійно у Києві, «но бывал в нем в качестве приезжего посетителя и при том в светском звании». Це зазначав у своїх працях відомий дослідник XIX ст. професор С. Голубев. Саме тоді митрополит і придбав Рубежівку з навколишніми лісами й угіддями. Періодичне проведення наукових читань на тему маловідомих сторінок життя митрополита під керівництвом краєзнавців О. Соколенка та Ю. Мельничука згодом дало поштовх організації масштабних міжнародних науково-практичних конференцій з цього питання.

Організаторами цьогорічної конференції виступили Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова, Національна спілка краєзнавців

Виступає О. В. ЗАРЕМБА. Учасники заходу дотримуються протиепідемічних правил

Модератор і голова оргкомітету конференції Т. Г. РЕНДЮК вів конференцію в онлайн режимі

України, Софійський університет Св. Климента Охридського (Болгарія), Сучавський університет ім. Стефана чел Маре (Румунія), Науково-дослідний інститут українського козацтва при Інституті історії НАН України, Музей історії та культури «Уваровський дім», Товариство румунської культури України ім. П. Могили.

Серед напрямків роботи конференції можна виділити такі: роль Петра Могили у становленні православної церкви як вагомого засобу досягнення єдності та визвольної боротьби українського народу, культурно-просвітницька спадщина Петра Могили, науково-педагогічна і видавнича діяльність Петра Могили.

Через проблеми, пов'язані з епідемією коронавірусу, захід проводився в режимі онлайн-конференції. Вітчизняні доповідачі зібралися у конференц-залі музею, суворо дотримуючись протиепідемічних заходів (захисні маски, бахіли, дотримання соціальної дистанції), а закордонні учасники приєдналися за допомогою платформи ZOOM. Спілкування відбувалося на великому плазмовому екрані, а на проекційному екрані демонструвалися портрети Петра Могили, світліни місць, пов'язаних з його перебуванням, фотографії з минулих конференцій та наукових читань.

Модератором конференції в онлайн-режимі виступив відомий науковець та політичний діяч Теофіл Георгійович Рендюк – доктор історичних наук, дипломат, письменник, журналіст і професійний перекла-

дач, Надзвичайний і Повноважний Посланник України, член Українсько-Румунської комісії з історії, археології, етнології та фольклористики при Президії Національної академії наук України, член Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин, член Української Асоціації зовнішньої політики, член редколегії журналу «Зовнішні справи», директор Інституту добросусідства.

На початку пленарного засідання з вітальним словом виступив Руслан Болбочан – Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Молдова в Україні. Вітання та найкращі побажання учасникам конференції в онлайн-режимі передали отець-парох Бухарестської української православної церкви ім. Петра Могили Дмитро Колотило та координатор української громади Бухарестської церкви ім. Петра Могили Ярослава Колотило, а також депутат Парламенту Румунії Петро Мовіле – нащадок великого митрополита.

Про історико-політичну, духовну і освітню роль Петра Могили та основні напрямки конференції у вітальному слові розповів її модератор Т. Г. Рендюк.

У ході пленарного засідання від румунської сторони першою виступила Сільвія Забарченку – румунська письменниця, яка походить з українського козацького середовища дельти Дунаю, авторка романів та есеїв про життя мешканців колишньої Задунайської Січі. Вона наголосила, що «між Україною та Румунією існує багато мостів дружби, але про один із них ще мало відомо.

Я його назвала Мостом, сплетеним з коренів безсмертних дубів православної віри – Петра Могили та Паїсія Величковського. Це видатні релігійні діячі, історичні, культурні та літературні постаті, до яких можна приєднати численних інших представників двох сусідніх народів».

Також від румунської сторони виступив Джордан Даніленку – лікар, професор еубіотики, натуропатії та порівняльної медицини з унікальною темою: «Еубіотика в православному релігійному контексті».

На пленарному засіданні були представлені наукові доповіді широкої тематики: «Митрополит Петро Могила – символ дружби між Україною, Молдовою і Румунією» – Рендюк Т. Г.; «Лицар українського просвітництва, культури і освіти – митрополит Петро Могила» – Руденко Ю. Д., доктор педагогічних наук, професор Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова; «Краєзнавчі дослідження життя і творчості митрополита Петра Могили» – Мельничук Ю. Л., директор Науково-освітнього центру патріотичного виховання молоді Міжнародного університету розвитку людини «Україна», член Національної спілки краєзнавців України; «Митрополит Петро Могила і козаки» – Брехуненко В. А., доктор історичних наук, професор, завідувач відділу актової археографії Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України; «Христоцентричний світ святителя Петра Могили на благодатному ґрунті України» – Іван Дзюба, митрофорний протоієрей, благочинний Бородянського округу Київської єпархії Української Православної Церкви (Православної Церкви України), настоятель парафії с. Козинці; «Митрополит Петро Могила – засновник Києво-Могилянської академії» – Ізуйта П. О., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри ЦГАППД Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»; «Філософсько-правові погляди Петра Могили» – Фаст О. О., кандидат юридичних наук, доцент кафедри ТПМПВ Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»; «Православна традиція і європейський цивілізаційний вибір України» – Заремба О. В., провідний науковий співробітник відділу теорії та історії політичної науки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України; «Власноручні записи Петра Могили. Рубежівське чудо» – Соколенко О. Г., директор музею історії та культури «Уваровський

дім», член Національної спілки краєзнавців України; «Просвітницькі ідеї митрополита Петра Могили» – Кацап В. І., хорунжа Українського козацтва; «Митрополит Петро Могила – лицар православної віри» – Матієнко І. І., козацька Берегиня, член Києво-Святошинської УСВА (воїнів-інтернаціоналістів).

Особливу зацікавленість викликала доповідь Івана Варзара – доктора політичних наук, професора, завідувача кафедри політичних наук НПУ ім. М. П. Драгоманова на тему «Політичний портрет Петра Могили на історичному тлі ренесансної епохи», в якій він представив дослідження останніх років щодо маловідомого періоду життя Петра Могили під час його перебування у Європі до переїзду в Україну, а також зосередився на результатах досліджень дати народження великого митрополита на основі розвідок О. Білодіда 1982 року. Тоді під руїнами Успенського собору Києво-Печерської лаври експедиція Інституту археології НАН України виявила місце поховання Петра Могили та срібні пластини з його гербом і написами XVII ст. Вивчення написів приводить до висновку, що рік народження видатного українського просвітителя не 1596, як це вважалося дотепер, а 1574. Це наукове відкриття дає змогу внести низку поправок до біографії Петра Могили, адже нова дата додає йому ще 22 роки життя.

Приємно відзначити, що до конференції долучилися і молоді науковці – студенти Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», які представили доповіді «Видавнича діяльність святителя Петра Могили» (Слободенюк Я. Р.) та «Історико-архітектурні пам'ятки Києва доби Петра Могили» (Климач М. О.).

Організатори висловлюють подяку Ворзельській селищній бібліотеці ім. Д. Бедзика (директорка – Кирилишина І. В.) за підготовку тематичної виставки книжок, особисто керівникові громадської спілки «Центр інновацій "Сходи в майбутнє"» Найді І. В. за багаторічну допомогу і участь у проведенні наукових читань і конференцій, кондитерській фабриці «Деліція», а також усім помічникам та меценатам, які допомогли провести конференцію.

Підводячи підсумки конференції, можна сказати, що вона привернула увагу до нових маловідомих сторінок життя і діяльності Петра Могили, висвітлила нові тенденції у науковому, педагогічному і громадянському середовищі, а також внесок різних етносів у загальну спадщину України.

ІСТОРИЧНА СКАРБНИЦЯ МИХАЙЛА СТЕПАНЕНКА

Україно, це ти,
Твоя доля і сила і слава,
І минуле твоє і майбутнє,
І вічність твоя...
М. Б. Степаненко

Ось так поетично звертається до читача Михайло Борисович Степаненко зі сторінок своєї останньої праці «Статті. Дослідження. Спогади», яку слід вважати духовним спадком видатного українського митця, який нещодавно відійшов у вічність.

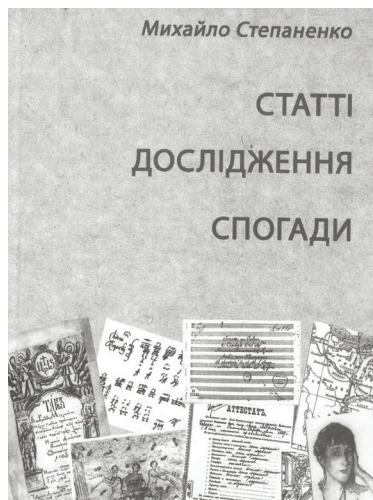
Володимир СКРИНЧЕНКО

Михайло Степаненко

Портрет Анни Ахматової (Натан Альтман, 1912 р.), виконаний у стилі кубізму

Обкладинка останньої праці М.Б. Степаненка «Статті. Дослідження. Спогади»

Ця праця М. Б. Степаненка – своєрідне виявлення його палкої любові до рідної Батьківщини, до її національної історії та культури. Михайла Степаненка представляти не треба: видатний український композитор і піаніст, народний артист України, професор та багаторічний завідувач кафедри спеціального фортепіано №1 Національної Музичної Академії України імені П. І. Чайковського, у минулому – голова Національної спілки композиторів України. Михайло Борисович десятиріччями збирав свідоцтва про розвиток вітчизняної музики від доби стародавньої Русі до сьогодення, і його внесок в «історичну скарбничку» української музичної культури – величезний. Адже музична культура України минулого ще й досі лишається terra incognita для пересічного українця. Працьовитість, дбайливе ставлення до слова, майстерність письменника і фахівця принесли йому заслужене визнання у світі української музики. Ця збірка історичних нарисів є своєрідним підсумком його багаторічних досліджень і невтомних пошуків. На її сторінках митець застерігає суспільство від зневажливого ставлення до української культури: «Знищити культуру – це означає знищити Україну!».

ФАКТОЛОГІЯ ЯК ІСТОРИЧНА НАУКА

Універсальність обдарувань Михайла Степаненка була закладена ще в далекому дитинстві, коли любов до музики, мистецтва театру поєднувалася у нього зі спрагою читання й пізнання історії. Його батьки – Борис Васильович Степаненко, балетмейстер Київського театру опери та балету ім. Тараса Шевченка, і Марія Савеліївна Янголь, актриса Київського українського драматичного театру ім. Івана Франка, створили в родині творчу атмосферу. Музичну освіту здобував

він у Київській музичній школі-десятирічці ім. М. В. Лисенка (клас Людмили Калішевської, учениці Костянтина Ігумнова), а потім – у Київській консерваторії, де закінчив два факультети – фортепіанний (клас легендарних Володимира Нільсена і Всеволода Топіліна) та композиторський (клас Андрія Штогаренка і Бориса Лятошинського). Роки навчання у великих майстрів Михайло Борисович завжди згадував з теплом. Саме вони виховали у ньому вірність у служінні мистецтву.

Остання збірка історичних нарисів митця – лише свідчення неосяжної широти його наукових інтересів, адже історія – це його хобі, просто захоплення людини, яку не засмучують ані архівний пил, ані поживклі сторінки старовинних фоліантів. Спираючись на фактологію, Михайло Борисович сміливо використовував переконливі історичні реконструкції, висував нові творчі ідеї, чим пробуджував дослідницьку думку читача. Та головне, професор Степаненко мав чудово розвинену «архівну інтуїцію», тобто «нюх» на сенсації, на несподівані відкриття – причому там, де ніхто й гадки не мав, що це можливо.

Разом із ним ми занурюємося у глибину віків і знайомимося

із таємницями української мінувшини IX–XII ст., які багато в чому пов'язані з історією династії Рюриковичів. Професор Степаненко не є профільним істориком, тим несподіваним є його звернення у цьому виданні до суперечливої, але дуже важливої для тлумачення витоків нашої державності постаті Рюрика, норманського (данського) короля язичників-слов'ян, родоначальника могутньої князівської династії Київської Русі-України. Як відомо, існують різні версії щодо його походження, родини, оточення, життя та діяльності. Михайло Борисович вибудовує власну версію життєпису цього суворого воїна-завойовника і водночас державника.

А потім знайомимося з мистецтвом Київської Русі, звідки бере початок вітчизняна культура: споглядаємо фрески Софійського собору в Києві, на яких зображено гру органіста у супроводі духових та струнних інструментів. Михайла Степаненка, піаніста за фахом, найбільше цікавить доля клавірних музичних інструментів – органа і клавесина, клавикорда і чембало, – в історії України. Свідчення про те знаходимо у документах і архівних матеріалах, зокрема – у листуванні гетьманів Богдана

Хмельницького та Івана Самойловича, історика Миколи Маркевича й філософа Григорія Сковороди, у щоденнику генерального підскарб'я Якова Марковича тощо.

А потім машина часу переносить нас до Санкт-Петербурга, де у царських палатах українські музиканти – лірники й лютністи, бандуристи і співаки, – усолоджують слух примхливої імператриці Єлизавети Петрівни. Там розпочинав свою вокальну і придворну кар'єру Олексій Розумовський, хлопець-красень із українського села Лемеші, який став коханцем, а згодом – чоловіком імператриці Єлизавети.

Інша оповідь – про Тимофія Білоградського, видатного бандуриста і лютніста, який плідно працював у Дрездені при дворі курфюрста саксонського і короля польського Августа III, був у дружніх стосунках із самим Йоганном Себастьяном Бахом.

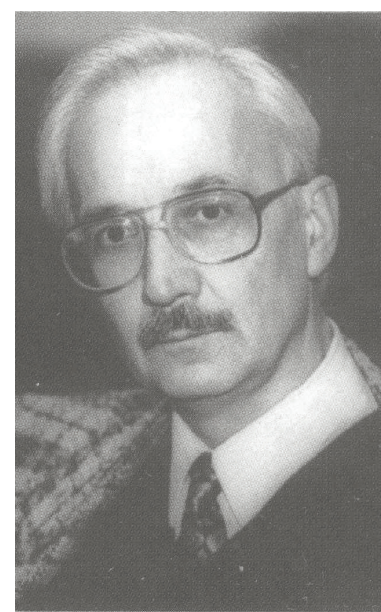
Творчість геніального скрипаля Івана Хандошкіна – також відкриття дослідника...

Золотими літерами вписане ім'я Максима Березовського в історію вітчизняної музичної культури. Лише 32 роки йому дано було прожити, але він став першим українським композитором – автором опери «Демофонт». Нещодавно з'ясувалося, що композиторові належить і перший в історії вітчизняної музики інструментальний твір великої форми – «Соната для скрипки й чембало до мажор». Відшукати її рукописну копію вдалося лише у Парижі, в Музичному департаменті Національної бібліотеки. За версією професора Степаненка, композитор створив її під час перебування в Італії, де навчався у падре Мартіні. Як підсумок цих досліджень був підготовлений комплект компакт-дисків «Українська інструментальна музика», до якого входять і твори Дмитра Бортнянського – концертна симфонія, соната до мажор для фортепіано та ін.

КИЇВСЬКІ ЗОШИТИ АННИ АХМАТОВОЇ

«Ахматівська» тема і далі залишається актуальною, зокрема, дослідників цікавлять обставини її перебування у Києві, де сформувався її ліричний дар. Стосується це і родоходу славної Анни, на початку життя – Горенко, предки якої походили з українського козацтва. Псевдонім «Ахматова» з'явився пізніше, з родинних легенд, які тишили її самолюбство.

За оповіддю Степаненка, біля витоків роду Горенків – кріпак Андрій Горенко, який виборював свою свободу ціною 25-річної

солдатчини, під час якої отримав царські винагороди – срібні георгіївські медалі за участь у Бородинській битві та за взяття Парижа. Офіцерський чин приніс Андрію Горенку особисте дворянство і жадану свободу. Згодом його син Антон отримав чин полковника і спадкове дворянство за оборону Севастополя. Надалі життя нащадків Андрія Горенка проходило біля моря. Там, в Одесі, у родині морського офіцера і народилася наша героїня Анна.

Найчастіше у своїх поезіях Анна Ахматова згадує Санкт-Петербург і Царське село. Проте не оминула вона і древнє місто над Дніпром. Саме тут було закладено ґрунт її «Київського зошита», що містив понад 200 творів. Серед них – «Читай Гамлета», «Сжала руки под темной вуалью...», що увійшли до першої поетичної збірки Анни Ахматової «Вечер».

Що ж надихнуло гімназистку Києво-Фундуклеївської гімназії стати поетесою? Аура стародавнього міста чи мистецький салон Олександри Екстер, де формувалися інтелектуальні інтереси юної Анни?

Отже, усе розпочиналося в Києві. Саме там, у Миколаївській церкві на Микільській слобідці 25 квітня 1910 року (за старим стилем) обвінчалися «студент Санкт-Петербурзького університета Николай Степанович Гумилев... с потомственной дворянкой Анной Андреевной Горенко». Цій події передувала романтична історія кохання, що розпочалася у Царському Селі, де гімназист Микола Гумільов зустрів свою «царськосільську музу» Анну.

Творчість Анни Ахматової надихнула композитора Степаненка на створення циклу ретро-романсів під назвою «Пісні Срібного віку», де кращі риси класичного романсу поєдналися з естетикою тогочасної поезії. «Звенела музика в саду», «Я не

ЧОРНОБИЛЬ НЕ МАЄ МИНУЛОГО ЧАСУ

любви твоей прошу», «Двадцать первое. Ночь. Понедельник...», «Я к розам хочу [Летний сад]» – ці вокально-поетичні шедеври блискуче виконувала на концертах Людмила Войнаровська, заслужена артистка України. Її чарівно-ніжне сопрано зворушує душу меломана, занурює його у поетичний світ романсу. Михайло Степаненко випустив комплект компакт-дисків «Памяти Серебряного века», до складу якого входять дванадцять ретро-романсів на слова Анни Ахматової, Осипа Мандельштама та Бориса Пастернака.

ЗАПОВІТ МИТЦЯ

Наприкінці своєї книжки Михайло Степаненко торкається найбільш важкої теми – складних відносин держави і культури. Ця тема бентежила Степаненка протягом останніх десятиліть його творчого життя, та особливо – коли він очолював Спілку композиторів України. Його діяльність і на створення умов для її розвитку навіть у складних умовах становлення нашої незалежної держави. Про це й свідчить розроблений ним та його колегами Закон про творчі спілки, ухвалений Верховною Радою та необхідний для подальшого розвитку української культури, для соціального і правового захисту діячів мистецтва.

Він завжди усвідомлював вирішальну роль музичної культури у житті суспільства, у вихованні почуття патріотизму та любові до Батьківщини. Цьому й присвячені останні рядки його книжки, які слід вважати його духовним заповітом. Його завжди непокоїла тенденція відсторонення держави від культури та її нагальних потреб, унаслідок чого діячі культури увесь час змушені йти до чиновників із простягнутою рукою. Тимчасом як творча молодь тікає на Захід у пошуках кращої долі. І державу це аж ніяк не хвилює.

Впливає на це й теперішня економічна криза в Україні та у світі, якій посприяла ще й пандемія коронавірусу. Проте криза нашої вітчизняної культури – це вже застаріла хвороба, що набирала сили протягом десятиліть. На жаль, не встигли її зупинити своєчасно.

Але часи не вибирають...

Відкачування інтелекту може призвести до справжньої культурної деградації і навіть економічної катастрофи. Якщо творча молодь утече, то з чим залишиться Україна?

Як людина і патріот, який щиро вболіває за долю України, Михайло Степаненко звертається до суспільства із застереженням: «Знищити культуру – це означає знищити Україну!».

От якби про це пам'ятала влада...

Цьогоріч у світ вийшла книжка Людмили Житньої «Чорнобиль – очима жінок (Інтерв'ю з атомною катастрофою)».

Час плине швидко. Чорнобильська біда перекилася іншими важкими випробуваннями для нашої країни. Але тема Чорнобиля залишається актуальною не тільки для нас, українців, а й для всього світу. Говорити про Чорнобиль у минулому часі – неможливо.

Книжка Людмили Житньої містить 135 спогадів жінок – ліквідаторів, евакуйованих, постраждалих. Людмила Миколаївна мала змогу спілкуватися з великою кількістю жінок, працюючи лікарем у Київському міському центрі радіаційного захисту населення.

Ті трагічні дні закарбувалися у пам'яті жінок. Вони пам'ятають їх до години, до хвилини. Їхні свідчення й дали авторці змогу створити унікальний історичний документ, який вражає своєю переконливістю і щирістю.

Як Ліквідатор, я теж обстежувалася у поліклініці Чорнобильського центру та спілкувалася з Людмилою Миколаївною, тому з нетерпінням чекала виходу її книжки. І мої враження перевершили очікування. У мене знову виникло бажання відтворити ті події на кіноплівці для сьогодення і для майбутнього! Моя пам'ять повернулася туди, на територію Чорнобильської зони, де я, як режисер-документаліст славетної тоді кіностудії «Київнаучфільм», знімала фільм «Науковці України – Чорнобиль» на замовлення Національної академії наук України і Всесвітньої лабораторії. На наш фільм чекала наукова спільнота світу, адже у ньому науковці висвітлили своє бачення змін, що відбувалися під впливом радіаційного опромінення. Працювали фізики, генетики, біологи, лікарі. А ми, кінематографісти, мали документально зафіксувати їхню роботу. Віктор Григорович Бар'яхтар – видатний фізик, академік і віце-президент НАНУ, особисто займався цим питанням.

Наша знімальна група у складі директора Юрія Водовицького, операторів Євгена Геранина та Олексія Євсєєва і куратора-хіміка, доктора хімічних наук Георгія Лисиченка, працювала у високих полях радіації разом із науковцями.

Знімали ми також у наукових інститутах та клініках України. На наших кадрах – незабутні інтерв'ю з радіологом, академіком НАНУ Леонідом Петровичем Кіндзельським, фахівцем з біоорганічної хімії, академіком НАНУ Валерієм Павловичем Кухарем, зоологом, членом-кореспондентом НАНУ Леонідом Івановичем Францевичем, про-

фесором-ендокринологом Миколою Дмитровичем Триньком, професором-імунологом Григорієм Миколайовичем Дранником, гематологом Елеонорою Володимирівною Михайловською. Їхні обличчя зафіксовані і у моїй пам'яті, і на кіноплівці. Ці люди не думали про себе, про своє здоров'я. Вони думали про майбутнє людства, про виживання в умовах радіації. То було героїчне служіння науці і своєму народові. Подвиг учених, подвиг Ліквідаторів наслідків Чорнобильської катастрофи є прикладом для виховання нинішнього і майбутніх поколінь. Саме на таких

прикладів виховується справжній патріотизм.

На завершення роботи над фільмом ми побували у Франції, в Європейському центрі ядерних досліджень. Поїхали ми туди під керівництвом Стогнія Вадима Сергійовича, тоді – працівника Всесвітньої лабораторії, а нині – заступника голови комітету з Державних премій у галузі науки і техніки. Нам, радянським журналістам і кінематографістам, Європейський центр ядерних досліджень показали як осередок високих технологій, що поєднувалися з професійністю і моральною культурою його співробітників.

Але ми, опалені Чорнобилем, розуміли, що будувати атомні електростанції біля людських помешкань та виноградників неприпустимо! Атом небезпечний, і людина перед ним безсила...

Повертаючись до книжки Людмили Житньої, думаю над тим, як вона могла створити таку глибу. І розумію, що їй боліло і боляче... Та глибока рана на планеті Земля болем відгукнулася і в її серці. У ній, як у людині й як у письменниці, закладена любов до рідної землі, до свого народу. Такою має бути еліта. А коли є еліта, то є і держава.

Я зацікавилася родоводом авторки книжки, і тепер розумію, звідки в неї те виховання і ті думки, що не лишають нас байдужими. Звідки та поетичність й уміння подати трагічні події, залучивши до них поезію, що підсилює трагізм і вселяє неспокій...

Людмила Миколаївна пізно прийшла до письменницької діяльності. Перші її публікації з'явилися лише у 2011 році (усе життя працювала в іншій сфері – лікар-гінеколог вищої категорії). Сьогодні вона член Національної спілки письменників України, лауреат мистецько-літературної премії Олександра Білаша. Публіцист. Її цікавлять люди, час, простір.

Вона з мистецької родини. Батько, Микола Степанович Житній – режисер, журналіст, культурний та громадський діяч. У повоєнні роки відновлював культуру села та області, був редактором районної газети. Разом із Андрієм Юрійовичем Тобілевичем займався створенням музею на Хуторі Надії, в садибі корифея українського театру, письменника, драматурга Івана Карпенка-Карого Тобілевича.

Брат Людмили Житньої – відомий поет, письменник-мариніст Леонід Тендюк, творчість якого шанували Павло Тичина і Володимир Сосюра. Сосюра говорив, що Тендюк – то «...справжнє моє золоте продовження».

Донька Людмили Миколаївни, Інга Житня – художник-монументаліст, графік, художник-постановник, у доробку якої вже чимало фільмів. Один із її фільмів – «Розщеплені на атоми» – був створений до 30-річчя Чорнобильської трагедії на замовлення телеканалу 1+1.

Для мистецької еліти доля держави і доля людей ніколи не була байдужою. Тому не дивно, що книжка Людмили Житньої «Чорнобиль – очима жінок» є достовірним джерелом народної пам'яті про страшну трагедію ХХ ст., яка болітиме, доки існуємо ми – її свідки.

Ця книжка збуджує свідомість. Читайте і пам'ятайте!

Людмила МИХАЛЕВИЧ,
режисер, сценарист, документаліст,
ліквідатор

ХОРЕОГРАФІЧНИЙ КОД НОВЕЛІСТИКИ ВОЛОДИМИРА КОРНІЙЧУКА

Нещодавно у столичному видавництві «Ліра-К» вийшла друком книжка українського письменника Володимира Корнійчука «Верлібри, що розвихрені коні...», до якої увійшли верлібри, танка, хоку і новели.

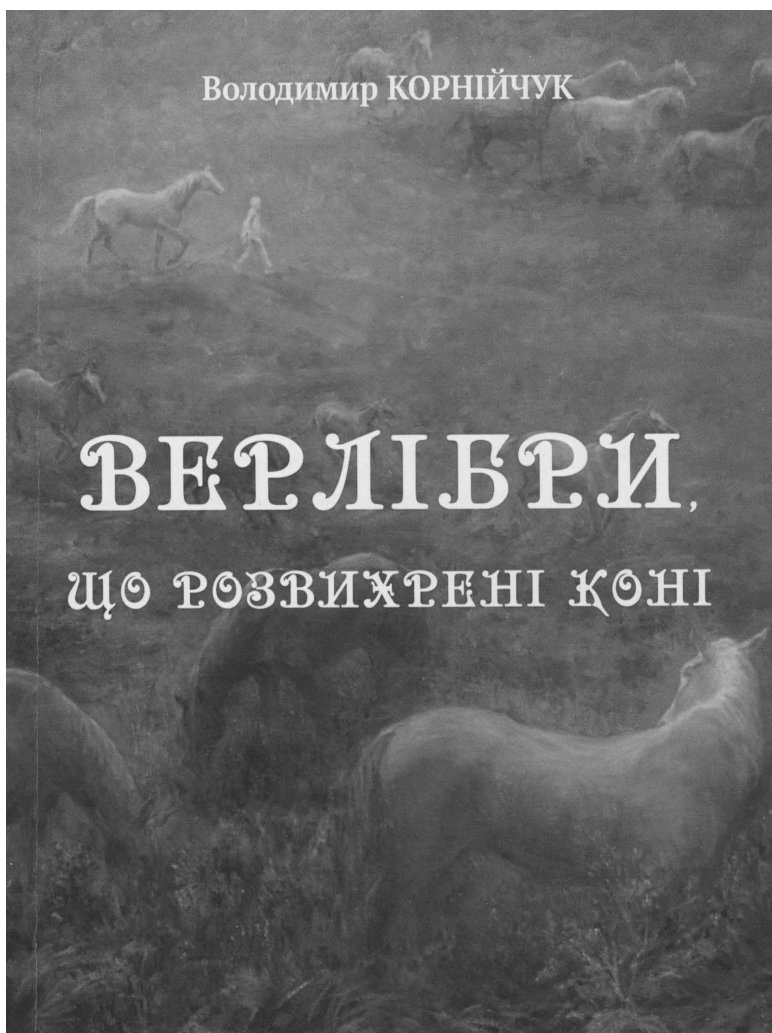
У центрі уваги української літератури початку ХХ століття – межові ситуації, психологія людини, парадигма її переживань, вражень, емоцій. З метою максимально точного відтворення складного світу, сфери підсвідомого героїв письменники апелюють до найрізноманітніших художніх засобів, прийомів, почасти звертаючись до різних видів мистецтва (кіно, музики, живопису тощо). Проза Володимира Корнійчука – музикознавця, хореографа, театрознавця – яскравий взірць активного залучення до літературного твору музики. Тут ітиметься про хореографічні включення у новелах письменника.

Кожен із обраних для аналізу творів має підзаголовок – «Хризантема» (У ритмі вальсу), «Викрадали Ксеню, викрадали...» (Напівфеєрія у ритмі танго), «Олекса» (Трагіполька на два боки), «Ми танцюємо» (У ритмі запального гопака), – що від початку налаштовує читача на перспективний діалог із текстом. Виразний хореографічний сегмент у новелах В. Корнійчука формує фабулу, відображає ритм, тональність, інтонаційність стосунків героїв (скажімо, у певний період), визначає загальний настрій творів, «координує» синтаксичні конструкції новел.

Синтез літератури й музики, втілений Володимиром Корнійчуком, – це ефективний спосіб самовираження, можливість зафіксувати в літературному творі «духовну біографію» (І. Франко), адже автор, як уже мовлено, – хореограф, якому відомі секрети танцю. До кожного твору обирається свій хореографічний код, що розкриває приховану мелодичну лінію, увиразнює подієвість, динамічний малюнок твору. Завдяки танцю чи його мотивам твори В. Корнійчука збагачуються новими психологічними змістами.

У кожній з новел танець художньо оприявлений на різних рівнях: настроєвому, ритмічному, сюжетному, образотворчому. Скажімо, у «Хризантемі» вальс представлено як повноцінний танець, транслятор почуттів і сподівань героїв; подієвість новели «Викрадали Ксеню, викрадали...» відповідає композиційній структурі танго; новела «Олекса» виконана у ритмі польки з трагічною домінантою. Спільним для новел є оригінально заявлений у них ритм.

Ритмові підпорядковане все життя людини: ритм дихання й серця; ритм доби й пір року; ритм роботи

і перебіг часу тощо. Серед складових мистецтва танцю американська дослідниця Д. Гамфрі наголошує саме на ритмі: «Людина має чотири джерела ритмічної організації. Перше, апарат дихання – співу – мови, який формує фразування і ритм фраз. Потім частково несвідомий ритм функцій: серцебиття, перистальтика, скорочення і розслаблення м'язів, хвилі відчуттів у нервових закінченнях. Наступне – у руховому механізмі, ногах, які підтримують людину, одна за одною, у процесі пересування у просторі... Останній – це емоційний ритм: сплески і спади почуттів, з акцентами, які не тільки надають потужну ритмічну модель, але є мірою для оцінки емоційних ритмів інших». Ритми танців, емоцій і переживань героїв, їхніх стосунків із іншими людьми розгорнуто представлені у прозі В. Корнійчука.

У новелі «Викрадали Ксеню, викрадали...» зазначені «атрибути» драматичного твору – дійові особи (пряма вказівка на складність стосунків чи драматизм подій) та за увага про місце дії: «Відбувається у 60-х роках ХХ століття на Буковині». Феєричний характер твору підтверджує образ Лук'яна Кобилиці – легендарного народного героя, лідера буковинських гуцулів, шукача правди, речника справедливості й ініціатора селянського спротиву. Головний герой новели – молодий хлопець, закоханий у «чарівну білявку» Ксеню. Він часто відвідує її на роботі, не наважуючись освідчитися, а одного пізнього вечора за давнім народним звичаєм викрадає

імпровізації, індивідуальній неповторності пари, яка трактує музику, що звучить, своїми рухами, поглядами й енергетикою, адже показові характеристики танго – близькість тіл, доторки, гранична обережність у веденні партнерки, пристрасть. У новелі «Викрадали Ксеню, викрадали...» ніби «за кадром» залишилися нереалізовані «доторки» скромного і толерантного хлопця, який до рішення «викраденої» повернутися додому поставився з повагою та гідністю.

Краса взаємин двох закоханих молодих людей у новелі В. Корнійчука розкривається «маломовністю» героїв і водночас ініціативою юнака викрасти дівчину, в яку він закоханий. У танго теж веде чоловік – партнер не лише керує рухами, а й уважно стежить за простором, де виконується танець, наприклад, враховує присутність інших пар. Дещо спонтанна дія головного героя новели, як і непередбачувана реакція Ксені, відповідають хореографії танцівників танго (наприклад, відвертання голови дівчини у танці / відмова Ксені хлопцеві у новелі).

З часом танго стало танцем утрачених душ, відображенням нещасного кохання, меланхолії, суму за мінливим часом, а отже, в танці домінують жалібні й ностальгійні мотиви; він не має щасливого фіналу, як, власне, і розлука-фінал у новелі.

Інший смисловий формат танцю простежується у новелі В. Корнійчука «Хризантема», в якій розповідається про нетривалі почуття молодої жінки («ніби і не молода, і не вродлива, але якась дивна») до молодого чоловіка-колеги. Вальс у сюжетній канві твору – у хронології стосунків героїв – посідає ключову позицію, адже саме в танці двоє колег зосереджують пильну увагу на своїх міжособистісних стосунках. Танець слушно потрактувати як центр, кульмінацію емоцій двох людей, де важливий кожен рух, дотик, погляд, дихання. Геометрія тіла, а також ритм і настроєвість не лише запрограмовані «правилами» вальсу, а й продуковані внутрішньою культурою героїв. Відчуття самотності Алли Миколаївни поглинають музику і танець, динаміка танцю внутрішньо узгоджується з динамікою емоцій і переживань жінки. Танець стає вираженням не лише почуттів, емоцій, а, з огляду на «включеність» героїв у вальс та максимальне дотримання танцювальної культури (скажімо, шляхетне ставлення чоловіка до свого тіла та тіла партнерки), ще й вираженням певних смислів. У творах доволі чітко простежується ритміка музичного супроводу, пропорція фігур (стосовно один одного, стосовно простору кімнати), симетрія, виразна мова тіла, наприклад, рук Алли Миколаївни. Зауважмо: про одяг героїв, позицію тіл або акцентування на ногах, талії у творі не

йдеться. Акцент – руки, точка максимального емоційного враження молодого чоловіка, що запам'ятовується йому надовго. Це ключова деталь-емоція. Взаємозв'язок танцювальних рухів і засобів музичної виразності визначає вектор розвитку стосунків персонажів.

У новелі відтворена чітка координація рухів героїв і музики, а також хореографічні здібності, техніка виконання танцю чоловіком і жінкою, відчуття ритму, слухові навички і навіть акторська майстерність. Маючи танцювальний досвід, вони імпровізують у почуттях. Вальс у новелі «Хризантема» – це історія переживань і короткотривалих почуттів двох людей. Кожен із героїв, виконавців вальсу, по-своєму глибоко розумів значенність жестів, темпу, хореографічного малюнку тощо. Ця засимволізована мова спілкування відкриває для героя нові грані особистості його колеги Алли Миколаївни. Танець продукує подію в душах героїв, породжує таємницю особливих емоційних переживань двох різних за віком людей. «Хороший танець – це завжди історія. Звичайно, вона розповідається без слів, на мові рухів, але всі елементи класичної театральної постановки в танці завжди присутні: осмислене переміщення по сцені, використання декорацій..., звук, драматична перипетія...». Важливо наголосити, що кожен із героїв новели «Хризантема» перебував у танці з власної волі, без примусу, що надає їхнім тілам, а отже й стосункам, природності, вивершеності. Вони зосереджені на рухах, дотиках, що закономірно для емоційного виконання композиції; їхня хореографічна техніка координована не лише композицією вальсу, а й внутрішніми переживаннями.

Для акцентування на утаємничених переживаннях героїв В. Корнійчук обрав вальс – танець закоханих. І не випадково, адже вальс засвідчує внутрішню близькість людей, що, власне, підтверджує і прикінцевий абзац: «Тільки звично, як і раніше, поскрипували її пальці, навіть на відстані він їх чув, як і тоді, того вечора. Він їх скрізь чув, де б не був і що б не робив – чув. Вулицею іде – чує, в учительській сяде – чує, хоч плач. І в голові його тихо-тихо, як у безмовності океану, – рип-рип, рип-рип...». Додамо, що введені автором повтори «чує», «тихо-тихо», «рип-рип» утримують кореспондовану вальсом ритмічність новели.

Художньо відображений плинності подій у новелі «Олекса» ритмічно близька полька. Цей танець є важливим чинником організації тексту, своєрідною матрицею, що на ній вибудовується сюжет твору. Автор розповідає щемливу історію закоханих Олекси й Ганни. Тихий і спокійний зачин твору – опис краєвидів села Долоні. Нічна тиша села спри-

яє художній подачі звукової моделі твору, адже після опису тиші перший музичний акорд новели – це танці хлопців і дівчат, які йдуть від молотарок та комбайнів «і танцюють так босими ногами, що аж кров з п'яток цвиркає...», аж курява дибки стає». Танці засвідчують ритм, ладову гармонію в рухах другорядних героїв. Отже, ладово-ритмічний зачин твору заявлено.

Від збірного образу молоді письменник переходить до презентування головного героя Олексі – високого парубка у широких штанах, білій сорочці та з гармошкою по під пахвою. Деталь – гармошка – не лише індивідуалізує протагоніста, а й пролонгує обрану автором музичну лінію твору і започатковує розповідь про головного героя. Олексі сідає на табуретку посеред села, «одягає ремені і...». Звук, тембр, ритмічність, тональність, динаміку видобутої з гармошки музики у нічній тиші В. Корнійчук фіксує за допомогою прийому персоналізації: «Вдарить грім по клавішах, аж здригнулося село, й пішло в танок. Сонні й викупані у вранішніх туманах білі хатки, що оце припили під стріхами, вшкварили такої польки на два боки, що аж стріхи-козирки позбивались набакір». У цьому фрагменті уважний до деталей письменник акцентує на ключовому для твору музично-хо-

реографічному сегменті, що корелюється з підзаголовком новели – трагіполька на два боки.

Експресивний опис польки у новелі конкретизується показовими фігурами цього танцю: «Спочатку притупнули невидиму правою ногою, далі лівою, поставивши її на каблук, і, пирснувши в пелени-присьби, пішли навприсядки, закружлявши довкола дерев». За допомогою музики Олексі, метафорично описаного танцю сільських хат письменник передає стан закоханості, світ переживань молодого хлопця. У наступних рядках новели автор відтворює масштаби впливу музики, а найперше – її гармонію, злагоженість. Від потужної музики Олексі світ не здригнувся, а завертвся: «Аж у березі осоки прокинулись, заворушилися й собі втнули скількоро там химерних вихилисів... І завертвся довкола світ. І стояв такий гул, що аж риба в ставках заграла й, спінивши воду, собі пішла в танок...». Отже, рух і ритм об'єктів довкілля (хат, осоки, риби) формують гул – потужну звукову лінію твору, яка рухає його сюжет і проєктується на щирі взаємини Олексі і Ганнусі. Про щирі й пристрасні стосунки двох закоханих В. Корнійчук говорить: «Ганнуся стала позад Олексі, поклавши руки йому на плече, і їм обом здавалося, що довкруз них танцює світ».

У другій частині новели йдеться про рішучість героя, його спробу розв'язати конфлікт, поєднатися у шлюб з коханою дівчиною. Початок третьої частини новели виконаний у показовій звуковій тональності («Молотарка гула й тряслась, мов навіжена, підстрибувала, наче в пропасниці...»), що передає напругу, тривожність ситуації, адже тут поруч із Ганнусею перебуває двоє хлопців-залицяльників, яким вона раніше «дала гарбуза». За намовою батька дівчини вони викрадають Ганнусю і повертають додому. Так гул молотарки порівняно з гулом від танцю хат, осокорів і риби – переформатувався: у творі починає окреслюватися трагічна лінія розвитку сюжету (у підзаголовку новели, нагадаємо, зазначено: трагіполька).

У четвертій частині новели стисло, без пояснень, позаяк вони не потрібні, говориться про втечу Ганнусі від батьків у дім Олексі та початок війни. Так трагічна складова новели увиразнюється, а у п'ятій, заключній частині твору логічно вивершується: там йдеться про загибель Олексі-солдата, за яким, як за стіною, «могли сховатися Ганнуся з дітьми, односельчани і вся країна». На полі бою із в'язкою гранат він знищив танк, підірвавши й себе – клубок полум'я поглинув ворога, Олексі і гармошку. Це останній акорд життя Олексі; у смертоносних звуках ви-

буху гинула його гармошка з нереалізованою музикою.

Дещо виокремлюється з-поміж обраних для аналізу творів новела «Ми танцюємо», що має підзаголовок «У ритмі запального гопака. Музичний розмір – 2/4». Автор поділяє твір на чотири частини – фігури, як він їх називає. Персонаж новели, від імені якого ведеться розповідь (Дмитро Андрійович), говорить про хореографічну роботу з дітьми. Ритм, темперамент запального гопака, як зазначено в підзаголовку, витримується в усіх частинах новели, кожна з яких відображає певний етап роботи наставника у процесі репетицій, виступу на сцені тощо. Так, у першій частині ритм фіксують короткі речення, як от: «Іду... А довкола діти. Щебечуть ластів'ятами. Навперобій. Навперейми. Навпрошки. Аж захлинаються». У другій частині (фігурі) темп утримується й урізноманітнюється повторами (у чотирьох позиціях) такого промовистого фрагмента: «Двері – трах-бах, хлопці надвір і з двору. Невгамовні. Невпинні. Безтурботні», що має свій ритм. Ритмічність новели підсилюють вербально відтворені такти, що мають показати красу і гармонію рухів: «Почали, і... Так, так... Але пауза, пауза, Наталочко! Раз, два, три, а на чотири – пауза. Там, там, там – стоїмо, їй же потрібно відчувати й витри-

мати, цю паузу», «чотири такти вперед, чотири назад, руки унизу, ще раз, а на четвертий – угорі... Прошу, стали, і...». Письменник детально відтворює роботу наставника з удосконалення хореографічної майстерності дітей.

Фігура 4 (четверта частина) засвідчує дотримання письменником у його творі зазначеного в підзаголовку музичного ритму 2/4. Ритмічність забезпечують, як і в попередніх частинах, короткі синтаксичні конструкції: «Праворуч хати. Ліворуч хати. А посередині – дорога... Далі – кінчається. Праворуч – прірва. Ліворуч – прірва. А посередині – стежка, єдина стежка, що веде до мого дому...». Триразовий повтор «Іду селом тихим і сонним. Крюківщиною» у цій частині логічно довершує музично-хореографічну матрицю новели.

Проза Володимира Корнійчука вирізняється своєю музичністю, глибоким психологізмом, потужним драматичним компонентом. Використовуючи мотиви танцю, автор створює оригінальну систему образів, акцентує на головному в сюжетній канві, відтворює світ переживань своїх героїв.

Лариса ГОРБОЛІС,
доктор філологічних наук, професор
Сумського державного педагогічного
університету ім. А. С. Макаренка

ЕЛІНА ЗАРЖИЦЬКА: «Я НАМАГАЮСЯ ВЧИТИ ДИТИНУ ДОБРУ»

Еліна Заржицька – відома українська письменниця, авторка 23 книжок – казок, пригодницьких та історичних повістей для дітей і дорослих тощо. Її твори увійшли до оновленої шкільної програми з української літератури.

Пані Еліна – неодноразова переможниця численних літературних конкурсів, її твори відзначені однією з найпрестижніших літературних премій України «Коронація слова» та Міжнародною медаллю імені Олександра Довженка.

У дні, коли пані Еліна святкує свій ювілей, нам, бібліотекарям,

хочеться сказати про неї як про популяризатора читання, а головне – як про людину, яка робить надзвичайно важливу справу – знайомить читачів України з письменниками Дніпра, зокрема молодими авторами, та активно представляє жителям рідного міста колег з інших регіонів.

«Шлях у літературу в кожного письменника починається з читання. У нашій сім'ї панував справжній культ книги. На ті часи домашня бібліотека налічувала більше тисячі томів. І всі постійно читали», – розповіла Еліна Заржицька одному з інтернет-видань.

Любов до книги майбутній письменниці прищеплювали бабуся та дідусь. Перші проби пера почалися ще у шкільному віці, але справжнє визнання прийшло після народження сина, для якого і писала казки пані Еліна.

Сьогодні, здобувши загальне визнання, вона приділяє багато часу підтримці молодих письменників, знайомству читацької аудиторії з авторами, творчість яких ще не набула великого поширення у Дніпрі й в Україні. Саме завдяки Еліні Заржицькій дніпряни познайомилися з творчістю Ольги Тимофеевої, Любові Відути, Ярослави Дегтяренко, Ксенії Циганчук, Роксолани Сьоми, Ірини Рачковської-Баковецької та ін.

Ми стали свідками ще однієї грані обдарованості пані Еліни – хисту модератора. Толерантність та вміння спрямувати бесіду у правильне русло, перекинути місток між автором та аудиторією зробили ці зустрічі феєричними.

Еліна Заржицька збирає навколо себе таких самих завзятих, творчих та небаїдутих людей з різних регіонів України і навіть з-за кордону – справжніх патріотів, які разом із нею популяризують українську культуру та мову.

Упродовж останніх років пані Еліна приділила багато часу роботи з молодими авторами, працюючи у складі журі численних літературних конкурсів різного рівня.

Пані Еліна має сучасний погляд на шляхи популяризації читання, вона фонтанує цікавими ідеями та заряджає ними тих, хто поруч, залучаючи до їхнього втілення і дорослих, і дітей. З її ініціативи та за її участі було реалізовано видання аудіокниги «Письменники Дніпропетровщини – шкільним бібліотекам», низки електронних книг – «Йому тринадцятий минало» до дня народження Тараса Шевченка, екологічної читанки для дітей «Наш кращий друг – природа», збірників казок «Подарунки від святого Миколая», «Новорічна казка» та «Різдвяна казка», а також аудіокниги «Абетка професій». До речі, начитку

для останньої зробили вихованці Винниківської школи-інтернату для дітей з легеневиими захворюваннями. Вони озвучили 29 оповідань і казок. Багато зі згаданих проєктів було здійснено у співпраці з Дніпропетровською обласною бібліотекою для молоді ім. М. Светлова та Дніпропетровською обласною бібліотекою для дітей.

Пані Еліна знайшла у бібліотеках однодумців і партнерів, а вони радо підтримують її проєкти. Спільно з Дніпропетровською обласною бібліотекою для молоді письменниця упорядкувала електронну збірку творів сучасних українських авторів, присвячених воякам, які захищають нашу Батьківщину сьогодні – «Мальви для героя».

За сюжетами казок Еліни Заржицької створено мультфільми різними мовами, а за її лібрето здійснено постановки дитячих музичних вистав. Найбільшу популярність пані Еліна має серед дитячої аудиторії. Героями її творів є Китеня, Черепиха та Метелик, і поводяться вони як звичайні діти: пустують, сперечаються, роблять якісь безглузді речі. «Мої книжки завжди позитивні, я намагаюся вчити дитину добру», – говорить пані Еліна. Недарма її казки перекладені російською, вірменською, азербайджанською та словенською мовами. Вони до-

помагають подолати страх, невпевненість, допомагають фантазувати, приймати нестандартні рішення та розуміти, що всього можливо досягти, якщо є бажання, – а це і є основною метою казкотерапії.

Саме ця діяльність і є головною у житті Еліни Заржицької. Вона з віддачею працює як з дитячими колективами, так і з окремими читачами. У пані Еліни особливий підхід до спілкування з малечю. Її читання казок для однієї дитини під час «бібліоночей», літературних акцій у парках і скверах міста – це найвищий пілотаж! Діти мають дуже різне сприйняття, але вона завжди знаходить шлях до кожного, причаровуючи своїх юних слухачів спілкуванням із казковими героями. Навіть під час онлайн-зустрічей пані Еліна знаходить підхід до дітей, які потім малюють героїв її казок та надсилають малюнки улюбленій письменниці. А ще вона багато консультує молодих батьків. Її твори самі по собі – це інструменти для виховання малечі, проте пані Еліна постійно спілкується з батьками і дає їм конкретні поради – як залучити дитину до книги.

Ольга МАТЮХІНА,
директорка Дніпропетровської
обласної бібліотеки для молоді
ім. М. Светлова

«Я ЧУЮ БІЛЬ СТОЛІТЬ...»

До 95-ти річчя від дня народження Василя Труша-Ковалю

Поет Василь Труш-Коваль (20.12.1905 – 11.01.1944) стоїть в одному ряду з такими постатями, як Микола Зеров, Михайло Драй-Хмара, Євген Плужник, Іван Капустянський, Григорій Майфет...

Його об'єднує з ними не лише літературний талант, а й трагічна доля – арешти і табори. Уперше арештували 1922 року за участь у літературному гуртку Городищенського агротехнікуму на Київщині (тепер – Черкащина), який ДПУ визнало організацією «націоналістичного спрямування». Це був період жорстокого розгулу каральних продовольчих загонів, кривавого визиску селян, тож молодь у гуртку, як зазначили слідчі, ставила за мету «визволення України». Вирок суду – 5 років таборів – скасував ВУЦВК. Вірогідно, на таке рішення вплинув поворот партії до політики коренізації, яку називають також українізацією, і наміри залучити талановитого юнака до лав комуністичної молоді. За постановою ЦК комсомолу України Василя взяли на випробний строк для вступу в комсомольську організацію цукроварні містечка Городище, де він народився і жив. У ці роки він начебто належав до спілки пролетарських письменників «Гарт» і друкувався на літсторінках київських газет. Принаймні так він пізніше писав у автобіографії при вступі на роботу в Благоевещенську.

1929 року Василь Труш-Коваль закінчив Київський сільськогосподарський інститут (нині – академія). Отримавши фах інженера-землепорядника, працював за спеціальністю в системі установ Наркомзему. Постійна адреса його прожи-

вання була: Київ, вул. Революції, 11.

У цей час комуністична влада вимагала «рішучого усунення всіх елементів, які зривають виконання плану хлібозаготівель». У війні за хліб не звертали уваги на повальну смертність і випадки канібалізму. Страшні картини голоду, нищення української інтелігенції тощо критик Григорій Майфет сприймав так: «Створювалось враження, що Україні взагалі кінець, кінець всьому...». Так само все це впливало і на Василя Труша-Ковалю і спонукало його покинути пекло, на яке більшовики перетворили Україну. Разом із дружиною і дочкою він виїхав на Далекий Схід. У квітні 1933-го став інженером-проектувальником Управзему в місті Благоевещенську Амурської області. Але уникнути небезпеки йому не вдається. 23 лютого 1934 року його арештовують. Протокол обшуку фіксує обстановку його квартири: «ліжка – одне, стіл – один, стілець – один». Оце і все майно, що мала сім'я поета.

Звинуватили Василя Труша-Ковалю за статтю 56-6 Кримінального кодексу РСФСР. Підставою слугувало «соприкосновение с представителями противника [співробітниками консульства Маньчжоу-Го, – В. Г.] в форме розговора, имевшее по сути глубоко-антагонистический характер» (з пояснення Василя Єлисейовича). Напідпитку, з поетичної цікавості й зухвалості, він мав необережність зайти у консульство. Цього було достатньо, щоб облвідділ ДПУ «пришив» йому шпигунство, адже він, як працівник Управзему, займався зйомкою карт прикордонних районів для потреб дислокованих там так званих «колгоспних полків і дивізій». Слідство взяло також до уваги колишню його участь у «контрреволюційній молодіжній організації». А контакт з японцями у консульстві військовий трибунал Особливої Червонопрапорної далекосхідної Армії, що відбувся в Хабаровську 14 березня 1935 року, оцінив як «попытку перехода границы, во время которой [Труш-Коваль] был арестован». Наводить на роздуми те, що так само, як Труша-Ковалю на Далекому Сході, 1934 року в Україні заарештували, а 1935-го – запроторили до таборів літераторів Григорія Майфета та Івана Капустянського. Звинуватили в участі у контрреволюційних терористичних організаціях. Григорій Майфет отримав такий самий строк, як і Труш-Коваль, – 10 років ви-

правно-трудовах робіт, Іван Капустянський – 5. Майфета визнали винним у тому, що він начебто готував проти керівників партії та уряду терористичні акти разом із письменниками М. Хвильовим, С. Пилипенком, І. Капустянським, Ю. Яновським, В. Підмогильним, М. Бажаном, М. Кулішом, В. Ванченком, О. Ковінькою, Г. Епіком та іншими. Каральна машина розгорнулася на повну.

Григорій Майфет зустрівся з Василем Трушем-Ковалем на вугільній шахті Еджит-Кирта у таборі, керівництво якого базувалося у місті Ухта (колишнє Чиб'ю) Комі АРСР. В Еджит-Кирті відбувався покарання і письменник Володимир Гжицький, який описав тамтешній побут у книзі «Ніч і день». Перед прибуттям на шахту Труша-Ковалю її покинув Остап Вишня. Василь Єлисейович знайшов у Григорії Майфеті доброго товариша. Познайомив його із саморобною «захальною книжечкою», в якій зберігав свої вірші. 24 з них Майфет переписав і зумів винести на волю. Василю Єлисейовичу вийти на волю не поталанило. Він застудився, захворів на запалення легенів і після операції помер. Причинами називали «сепсис», «післяопераційний шок». Поховали його у день смерті, 11 січня 1944 року, на «зеківському» кладовищі шахти №3. Могила не збереглася. Гадаю, що кращим спомином про нього будуть його вірші. Вони зворушують тонкою поетичністю, щемким болем за долю України.

Підводить темний час нерадісне обличчя.

Я чую біль століть на пальцях на моїх...

Колись увечері через смутне сторіччя прокинеться в степу мого щастя сміх.

Прокинеться в степу моєї музи мови –

схвильована, як кров, поезія моя. Розгорнеться в бою сторінка юнакова рядками мужності, де знову стану я.

І будочності даль, що все тривожить думи, ввижається мені кризь дим і млу грози:

у скитському степу на переливній струмі виводить ватажок мережані вози.

Василь ГРАБ, правознавець, краєзнавець, м. Полтава

ПРЕЗЕНТАЦІЯ КНИЖКИ ОЛЕГА ОЛЕКСЮКА «АРТЛАБОРАТОРІЯ «УКРАЇНСЬКА ХАТА – ТАЛАНТАМИ БАГАТА»: ПЕРШІ КРОКИ»

У читальній залі відділу мистецтв Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеса Гончара 1 грудня 2020 року відбулася презентація збірки статей і нарисів Олега Олексюка «Артлабораторія «Українська Хата – талантами багата»: Перші кроки». Шанувальники українського мистецтва з Голої Пристані, Олешок, Новотроїцька, Білозерки та Херсона незважаючи на погіршення погодних умов, долучилися до заходу з нагоди другої річниці від дня заснування нової інноваційної форми діяльності в обласній книгозбірні імені Олеса Гончара під влучною назвою Артлабораторія. Її метою стало виявлення й розвиток творчих обдарувань серед користувачів бібліотеки усіх вікових категорій шляхом проведення інтерактивних просвітницьких, літературно-мистецьких та культурологічно-виховних заходів.

Актив Артлабораторії сприяє поглибленню знань відвідувачів засідань «Української Хати» в області літератури, образотворчого мистецтва, музики, етнографії, зокрема – національної символіки, вишивки, української кухні, формуванню у них художньо-образного, асоціативного та критичного мислення. Завдяки системним засіданням створюються сприятливі умови для продукування нових ідей, реалізації власних творчих потреб. Упродовж 2018–2020 років актив Артлабораторії підготував до друку й видав уже десяток збірок у серії «Бібліотечка Артлабораторії «Українська Хата – талантами

багата» Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеса Гончара.

Головний редактор презентованої на заході книжки, заслужений журналіст України Валерій Долина, відзначив вагомий внесок Артлабораторії у розвиток літературно-мистецьких традицій краю. Громадський діяч Білозерщини Валерій Кудлай та поетеса з села Надеждівка Білозерського району Світлана Кошолоп запевнили присутніх у бажанні розширити сферу діяльності «Української Хати» на території Білозерського району. Пісні у виконанні лауреата міжнародних конкурсів вокалістів Антоніни Потужної та її вихованця Максима Зарічного з села Підстепне Олешківського району вселили надію на те, що розширення сфери діяльності Артлабораторії не за горами. Виступи поетів Галини Добровольської та Валерія Кулика теж були тому підтвердженням. Наснажила присутніх і віртуозна гра на скрипці музиканта з Голої Пристані Альбіни Галушак. А традиційні українські смаколики від господині Української Хати Оксани Олексюк додали заходу сімейного затишку.

Атмосфера, що панувала у Гончарівці під час презентації, згуртувала митців і шанувальників мистецтва в одну дружню родину Української Хати, яка талантами багата.

Василь МЕЛЕЩЕНКО, заслужений працівник культури України

СЕРГІЙ ВЕЛИКОХАТНІЙ: «ЖИТТЯ ПРОДОВЖУЄТЬСЯ!»

3 грудня в Україні відзначали Міжнародний день людей з інвалідністю, встановлений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 14 жовтня 1992 року.

Хочемо познайомити вас із неординарним чоловіком, на долю якого випали нелегкі випробування і який, долаючи труднощі, виявив виняткову силу духу і непохитну віру у життя. Допомогла нам у цьому чернігівська журналістка і волонтерка Тетяна Миргородська.

Отже, знайомтеся: Сергій Великохатній.

За столом у просторій майстерні чоловік різє картину по дереву. Пахне стружкою. Поруч зі стільцем – паличка. З-під штанив виглядає протез. Розповідь майстра спокійна, без пафосу і скарж на долю. Розповідь справжнього офіцера. Розповідь добровольця і двічі майора Сергія Великохатнього, командира роти 13-ого окремого мотопіхотного батальйону.

Народився, вчився, одружився, працює і живе Сергій у Козельці. Надовго рідне містечко майже не залишав: коли вчився в Одеському інституті сухопутних військ після школи, коли боровив Україну в першу ротацию на Луганщині, і в другу – на Донеччині, коли лікувався після поранення у шпиталях...

Служив після інституту у 169-му навчальному центрі шість років. А потім сім років – у міліції. Починав з дільничного, звільнився заступником начальника районного відділку. От звідки два звання майора!

Молодий пенсіонер почав будувати нову хату для родини, займався бджільництвом, городом... Коли ж російські зелені чоловічки захопили Крим, зрозумів, що починається справжня війна, як би її не називали офіційно. Подався до військкомату. Роботу йому знайшли одразу, але в Козельці. Події весни-літа 2014-го не залишали надії, що конфлікт швидко залагодиться сам по собі. Сергій наполягає на відправці у зону бойових дій і у серпні потрапляє на Луганщину командиром взводу 13-ого батальйону територіальної оборони. 14 серпня прибув, а вже 18-го разом із побратимами звільняв Станицю Луганську.

Життя на «до» і «після» поділили події, що сталися під час другої ротации. Вона була для Сергія зовсім короткою – одинадцять днів. Батальйон прибув у зону проведення Дебальцевської операції, і вже 18 січня 2015 року «Охотник» (саме такий позивний мав Сергій Великохатній) зі своїми бійцями був у Вуглегірську. Штаб, розта-

шований у покинутому обійсті з великим двором, уже до них мав назву «Палуба». Блокпости «Охотник» та «Вовк», традиційно названі за іменами командирів, були за містом, на самому передку. Був ще опорний пункт «Яблуко». Часу полагодити слабенькі укріплення, скоординувати дії з іншими підрозділами, що стояли у містечку, було обмаль. Колгоспні вантажівки бойовою технікою вважати було важко, але було ще три БРД-Ми (БРДМ – бойова розвідувально-дозорна машина) і три підстаркуваті, відремонтовані танки. Бо на другу ротацию підрозділ шов уже як 13-й окремий мотопіхотний батальйон. Особовий склад вгризався у мерзлу донбаську землю, проте що можна зробити вручну? Небагато. Люди почали хворіти.

З першого ж дня бійці розуміли, що росіяни готують наступ: щодня по позиціях «працювали» міномети, «Васильок» було чути. Увечері приєднувалися «саушки» (САУ – самохідна артилерійська установка). І ось 29 січня почалася атака. Танкова. Сусіди-артилеристи залишили позиції, жодного разу не вистреливши по ворогу. Бійці 13-ого вступили в бій. Першу атаку відбили, ще й ворожої техніки знищили чимало. Під час другої атаки башту одного з наших танків заклинило. Інший, під командуванням Михайла Фрика, – підбили. Бійці Олександра Загороднього відійшли на блокпост «Охотник». Обстановка була напружена і небезпечна. На очах у бійців російський танк влучив у наш БРДМ: двоє з екіпажу встигли вискочити, а Сашко Зеленський загинув. Уже було відомо про полонених. Не прийшли на блокпост Павло Старченко і Сашко Бригинець – що з ними? (потім стане відомо, що вони загинули). Три ма-

йори («Охотник», «Вовк» і «Барс», який з групою розвідників та боеприпасами підсилив своїх побратимів) готувалися до бою. 30-та бригада на допомогу не підійшла. Серед бійців могла ось-ось початися паніка. Сергій Великохатній уже по темному побіг на позицію до Івана Шутька, аби заспокоїти бійців... Вибух. Він на землі. Намагається встати – ноги не слухаються. Намагається зупинити кров – не може знайти автомат, наприкладі якого намотаний джгут. Гукає Ваню Шутько – той також поранений. Встигає дозвонитися до своїх – «Ми 300-соті». Темрява.

Хто і як виносив під обстрілами, як і якими шляхами довели до шпиталю, офіцер не пам'ятає. Опритомнів він через добу у Вінниці.

Не знав він тоді, що бій продовжився. Що потім буде вихід. Що батальйон втратить 20 побратимів за час Дебальцевської операції, що

окрім нього 100 бійців отримають поранення, що лише через 4 місяці повернуться додому полонені.

Не знав Сергій, як у страшній невідомості сивили родини бійців, як піднялися волонтери всієї України на пошуки захисників Дебальцевського плацдарму по шпиталю і моргам. Батальйонний медик Юрій устиг дорогою до Артемівська (нині – Бахмут) зателефонувати до чернігівської волонтерки: «Везу Великохатнього. Важкий». Бортом доправляють майора до Харкова. А його дружина вже мчить до чоловіка. Аж ні – з Харкова, знову літаком, Сергія транспортують до Вінниці. Волонтери на зв'язку: дружина розвертається на Вінницю...

Не знав тоді майор, що лікуватися по шпиталю йому доведеться ще цілий довгий рік. Що втратить ногу. Що лікарям вдасться врятувати іншу.

Минуло п'ять років. Сергій із сім'єю живе у новому будинку: побратими взялися і гуртом допомогли зробити те, що він не встиг закінчити у мирному житті.

Кімнати прикрашають вироби і картини з дерева. Автор – сам господар. Ніколи не займався різьбленням. А у шпиталі попросив волонтерку, аби та допомогла чимось зайнятися. Телевізор та інтернет – не робота ж! І вона принесла пораненому дошку та батьківський реманент для різьблення по дереву. «Так і довбався потроху у палаті. За собою прибирав, аби санітарки не лялися. І потім, вже вдома, поки чекав на протезування, не випускав різець з рук. Побратими деревиною забезпечували». Тож не Сергій обрав для себе таке захоплення, а різьблення знайшло його.

Так і з'являються на світ скриньки, картини, рамки. Вдома у Ве-

ликохатніх цього добра небагато: любить майстер дарувати свої роботи друзям: «Все, що ми робимо для себе, помре з нами. Все, що ми робимо для людей, буде жити вічно».

Про війну майже не згадує. Не хоче заціклюватися на цьому. Єдина радість з тієї війни – бойове братерство: «У певних обставинах видно, хто є хто. На війні лицемірство швидко проходить. Ті люди, з якими ти пройшов, пережив усе це разом, залишаються на все життя. Ці люди встали на захист. У них були свої плани, родини. А вони пішли воювати. Ми підтримуємо один одного. Ми просто є один в одного».

Я знаю, що у майора Сергія Великохатнього є нагороди. Президент був у нього в шпиталі, годинник подарував. Нагороджений офіцер і орденом Богдана Хмельницького. Має народний Лицарський Хрест Добровольця. Нагороди свої не показує, але пишається ними: «Раз дали нагороду, значить те, що я робив, – правильно. Найкраща оцінка та, що люди дають».

Він упевнено рухається обійстям. Вважає, що кращий відпочинок – то зміна заняття. Мріяв колись Сергій стати ветеринаром, а став військовим. Та бджілок своїх тримає, як і до війни. Хіба що вуликів поменшало. Садочок, що власноруч садив до війни, підрастає. А син уже виріс!

«Можна лягти на диван і розказувати, які ж усі негідники, як там «нас бросили»... Можна склянку горілки випити і жаліти себе... Так простіше за все. Звичайно, війна внесла корективи. Хтось загинув, хтось став інвалідом. Треба шукати себе, працювати. Ми всі робимо у перемогу свій внесок: хто словом, хто ділом. Життя продовжується, життя йде...».

ДАНИЛО НОЗДРЯ: «СВІТАНОК НАД УКРАЇНОЮ»

У вишуканих залах «Шоколадного будинку» в Києві відкрилася друга персональна виставка юного художника Данила Ноздри, про якого нещодавно писала «КіЖ». Сама її назва «Світанок над Україною» має декілька підтекстів. Данило за своїм характером – носій позитиву й радості. У процесі малювання його енергія втілюється у дивовижні композиції авангардного напрямку. Прозорі яскраві барви розкривають творчий задум юного митця і спонукають глядача на розмову. На деяких картинах сонячного диска наче й немає, але сонячні промені переповнюють композиції, як-от на полотнах «Крило янгола» або «Весняна зірка».

Інший підтекст – власна відповідальність за все, що діється навколо. Розмови дорослих про долю українського народу, спілкування з рідними залишають слід у серцях дітей. Так і Данило вже відчуває себе громадянином своєї держави. Він залюбки тлумачить свої картини і пояснює, що саме хотів зобразити. Справді, розглядаючи Данилові твори, ловиш себе на думці про те, що після темряви настає світанок, який освітлює шлях побудови демократичного суспільства.

Відчувається природний дар кольорового бачення, яким володіє юнак. Варто подивитися на картину «Писанка», де блакитно-жовта гама надає твору національних ознак. Картина «Скоро зима» має схожість з полотнами Данилового предка – відомого імпресіоніста Сергія Чепика. Данило його троюрідний онук. Чепик мав особливий дар через градації холодної палітри показати сяючі сонячні промені. У картинах Данила Ноздри теж присутня кольорова магія. Проблоски світла роблять його твори подібними до чарівних мелодій.

Взагалі у Данила, як уже згадувалося у попередній статті про його першу виставку, видатні предки. Досить згадати лист його пращура Пилипа Морачевського до царя 1859 року з проханням дати дозвіл на друк Біблії українською в перекладі самого Пилипа. Морачевський

мріяв, щоби Слово Боже було доступне українству рідною мовою. А Данчик, як ласкаво називає онука бабуса, мріє, щоб люди, розглядаючи його картини, ставали добрішими.

На творчість Данила вплинули мандрівки Україною разом із бабусею Тетяною та дідусем Тамазом. Так, хлопець був вражений ранковою красою, побаченою крізь скло автомобіля, який мчав трасою Київ–Чоп. Дивовижний стан пробудження осінньої природи він зафіксував на метрових полотнах.

Сонце сходить у східній частині України і впевнено завершує свій щоденний цикл на Заході. Ця символіка підсвідомо втілена юним художником у його численних творах. Побажаємо йому успіху на мистецькому шляху.

Валентина ЄФРЕМОВА, мистецтвознавець,
заслужений працівник культури України
Фото Сергія КОМІССАРОВА

ВОЛОДИМИР КОРОТКЕВИЧ І ЗАГАДКИ МІСТА БІЛЯ КРАЮ ВЕСЕЛКИ

Твори цього класика в Білорусі щиро люблять незалежно від навчальної програми, а його видання мають стабільно високий попит. Пісні на слова автора, якому 2020 року виповнилося би 90, пишуть культові барди й рок-виконавці. З його найвідомішими цитатами тепер випускають навіть стильні медичні маски. Зрештою, наперекір нинішній пропаганді, що насаджує хибну думку щодо проплаченості мирного спротиву, чимало білорусів виходить на протестні акції під гаслом «Мій ляльковод – Володимир Короткевич!».

В'ячеслав ЛЕВИЦЬКИЙ

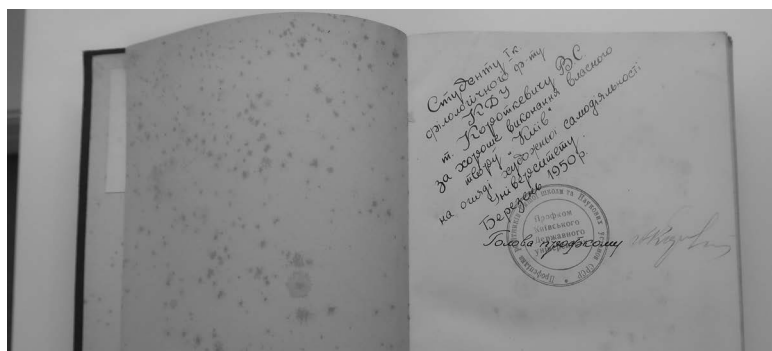
Короткевича шанують не лише за майстерність літератора й уникнення соцреалістичних пасток, що, звісно, теж викликає захоплення. Поєднуючи інтелектуалізм і читабельність, вишуканий історизм і відчуття злободенних проблем, ненав'язливу етику відваги і стихію розмаїтій невихолощеної мови, митець посприяв становленню білоруської нації. Водночас із цією яскравою постаттю тісно пов'язана Україна, і передусім Київ.

Не буде зайвою певна категоричність: Володимир Короткевич – найбільш недооцінений київський урбаніст. Він пишався тим, що в дитинстві вивчив тут кожний прохідний двір і вдосталь полазив по церковних дзвіницях. Він із захватом розповідав про черепак на нижньому Печерську й напівказковий каштан, захований поміж фасадів адміністративного центру, а у зруйнованому після війни Хрещатику по-екзистенціалістському вбачав «обуглене, прострелене серце» міста. Його приваблювала власне українська сутність столиці з колоритним бандуристом поблизу Лаври, привітними рибалками, дивовижною пічкою у меморіальному музеї Тараса Шевченка та дерев'яними садибами на правобережних пагорбах. Він відчував цей простір до найменших відтінків, змальовуючи апельсинові верхівки хвиль Дніпра коло Видубицького монастиря, вікна липських особняків, що нагадували котячі зіниці, поряд із «бузковими з жовтою лисинкою айстрами» на розкішних клумбах. Герой задуманого ним сценарію фільму «Місто біля краю веселки» (такими словами Короткевич називав Київ), молодий архітектор Юрась, навіть прагне звести споруду, схожу на сучасний «міст Кличка»!..

Про київські сторінки у біографії поета, прозаїка, драматурга Во-

Колаж на основі фотографії В. Короткевича – студента Київського університету (з вебсайту wir.by).

Книжка з дарчим написом, яку письменник здобув у Київському університеті за вірш «Київ» (з архіву рідних В. Короткевича; фото Т. ЗАХАРОВОЇ)

лодимира Короткевича написано чимало і в нашій країні, і в Білорусі. Зокрема, охочі можуть досить легко віднайти в інтернеті розвідку Віталія Пономарьова чи нову статтю Людмили Рублевської. Основна увага дослідників зазвичай зосереджується на повістях «У снігах дрімає весна» (1957), «Каштанове листя» (1972), есеях «Сон про те, що було» (1980), «Мой се градок!», «Обрана» (обидва – 1982) і кількох віршованих текстах, передусім маленькій поемі «Розмова з Києво-Печерським слоном» (1957). Кожен із перелічених творів уже став достеменною збіркою краєзнавчих афоризмів: про лопату на археологічних розкопках і книжки в бібліотеках, які зробили в Києві Короткевича письменником; про наше місто, подібне до «гордого бійця-чортополоха, об який до крові ранили храпи коні кочовиків»; про повоєнну столицю, яка прищепила митцеві особливий урбаністичний світогляд, і т. д.

Але за самотніми крилатими висловами та біографічними фактами загадок не бракує, у чому мав змогу переконатись і автор цієї статті. Справді, керівництво Білоруського ПЕН-центру попросило мене в рамках чергового мандрівного фесту Короткевича підготувати літературознавчу екскурсію місцями письменника у столиці України. Відеоверсію заходу (знімальний процес координував телеканал «Belsat») можна буде переглянути на каналі PEN Belarus у YouTube. Звісно, я захотів віднайти дещо виняткове. Мої шукання показали: пам'ять про

таку неординарну постать потребує якнайпильнішої опіки. По-перше, багато київських друзів письменника вже померли, не залишивши ні мемуарів, ні інтерв'ю про білоруського митця. Залишається здогадуватися, що міг би розповісти про Короткевича, наприклад, Іван Драч, колоритну прогулянку з яким змальовано в есеї «Сон про те, що було». При цьому реконструювати біографію Карла Скрипченка, перекладача і знайомого Короткевича, взагалі вкрай проблематично. Кількома юнацькими споминами про нього зміг поділитися лише літератор Михайло Литвинець. По-друге, вражає байдужість українських літературознавців. Скажімо, з'ясувалося, що через кілька років після того, як журналістка Олена Литвинова виявила в одному з центральних архівів України невідомі твори Короткевича та присвятила такому відкриттю ґрунтовну статтю, їх ніхто не опрацював. Тож навіть не знаєш, радіти чи сумувати, коли почувашся лише другою або третьою людиною, яка зазирнула до робітні великого митця... Але сталося і справжнє диво: славетна Тамара Коломієць, яка знала білоруського колегу ще з університету і здійснила чи не найталановитіші переклади Короткевичевих віршів українською, у відповідь на мої питання написала спогади. Аудиторія «КіЖ» має змогу прочитати їх першою.

Так чи інакше, спробую окреслити кілька штрихів до не зовсім канонічного портрета Володимира Короткевича в київському антуражі.

Як відомо, майбутній класик уперше побував у столиці України 1944 року. Разом із матір'ю, очікуючи на визволення Білорусі від нацистів і можливість повернутися до рідної Орші, вони провели літо у Володимирових тітці й дядька, у помешканні на нинішній вулиці Богдана Хмельницького. Судження про те, що ідеться про будинок №52, видаються переконливими, але документально вони поки що не підтверджені. У 1979 році письменник пожартував: непогано було б, якби пам'ятник йому встановили в тому майже рідному подвір'ї, змальованому в повісті «Каштанове листя». Таке побажання майже справдилося, адже монумент відомому авторові, відкритий 2011 року (скульптори Костянтин Селіханов і Олег Варвашеня), розташовується буквально за кілька кроків, під Посольством Республіки Білорусь.

1949 року Короткевич вступив на відділення російської філології філологічного факультету Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Досі лунають різні припущення: чому саме сюди?.. Версія Сергія Головка щодо можливості жити в тітці й дядька не витримує критики: молодий письменник у кількох есеях буквально оспівав студентський гуртожиток, де мешкав разом із Василем Симоненком, Миколою Сомом, Тамарою Коломієць та іншими молодими зірками шістдесятництва. Сестра письменника Наталя Кучковська пояснює все любов'ю до Києва, що зародилася ще в перший приїзд. Але постає переконливою й гіпотеза Дениса Мартиновича: можливо, Короткевич хотів поновити стосунки з дівчиною, з якою познайомився 1944 року (майже автобіографічна повість «Каштанове листя» дає підстави так вважати). У всякому разі, показово, що до першого візиту в наше місто Володимир двічі бував у Москві. Схоже, столиця СРСР не зачарувала юну творчу особу так, як Київ.

Короткевич стверджував, що хотів бути літературознавцем, а не письменником, тож вірші писав для себе. Але майбутній класик паралельно відвідував і гурток дав-

ньої російської літератури, і літературну студію імені Василя Чумака (нині – імені Максима Рильського), а також, за спогадами Петра Засенка, бував на студентських зустрічах із Павлом Тичиною, Володимиром Сосюрою, Андрієм Малишком.

Очевидно, тоді білоруський автор блискуче опанував українську мову, якою, за споминами Михайла Слабошпицького, вільно послуговувався і у 1980-х. В есеї «Мой се градок!» Короткевич стверджував, що навіть писав нею поезію, а за твір «Київ», складений одразу білоруською, українською, російською мовами, на першому курсі був нагороджений. «<...> вірш той десь загубився, а [подарована, – В. Л.] книжка є», – визнавав він. Це справді так! В архіві родини літератора трепетно зберігається томик «Фрегата «Паллади»» Івана Гончарова з дарчим написом від керівника університетської профспілки (з нагоди ювілею класика таке видання можна побачити на виставці в Музеї книги Національної бібліотеки Білорусі).

Ведучи мову про книжки, варто спростувати один міф. Короткевич не приховував: він не оминав нагоди замість нецікавих, насамперед заідеологізованих, занять провести час у бібліотеці. Там він ознайомлювався з неймовірно широким колом джерел, від архівних слідчих справ до збірок Богдана-Ігоря Антонича. У деяких дослідженнях відповідна установа хибно ототожнюється з університетською бібліотекою (вулиця Володимирська, 58). Але йшлося про сусідню книгозбірню (вулиця Володимирська, 62). В есеях «Сон про те, що було», «Мой се градок!», «Обрана» згадується саме академічна, а не університетська бібліотека, і щодо неї навіть трапляється сленгове позначення «академічка».

Більш таємниче – посилення в тих самих есеях на великий кінний монумент Олександрові Суворову, який начебто розташовувався на подвір'ї Київського університету та «кликав у похід» на мури цієї книгозбірні (без сумніву, мається на увазі час між 1944 – серединою 1950-х років). Провідним киевознавцем, із якими я мав честь консультуватися, нічого не було відомо про такий пам'ятник. Поважний дослідник Віктор Короткий припустив, що могло йтися про тимчасову експозицію чи декорацію – наприклад, для зйомок фільму. Не пригадують такої статуї й тогочасні студенти включно з Леонідом Кравчуком, який відреагував на мій запит. Наважуся висловити власну гіпотезу: можливо, Короткевич бачив певну інтер'єрну скульптуру, розміщену на подвір'ї вишу через непотрібність. Так, Суворов був кавале-

Лист В. Короткевича до О. Білецького від 9 квітня 1957 р.

ром ордена Святого Володимира. Імовірно, його зображення не знадобилося радянській владі в колишньому Київському університеті, патроном якого раніше теж був цей святий.

Слід визнати: Короткевич зарекомендував себе здібним русистом. Ось теми його курсових згідно з архівною довідкою 1950 х років: «Пушкін – творець російської літературної мови», «Майков як перекладач і дослідник “Слова о полку Ігоревім”», «Критика реакційних ідей у творчості Достоєвського», «Творчість Ісаковського в роки Великої Вітчизняної війни». Власне, таку тенденцію відображали і дипломна робота («Соціальна сатира в російській народній казці»), і задумана кандидатська дисертація («Польське повстання 1863 року і російська література»). Тим вагомим видається факт самоусвідомлення молодого письменника як носія білоруської культури.

І так само приголомшливим виявляється збереження любові Короткевича до Києва після підступних випробувань. Справді, з 1954-го до 1956-го (за спогадами одногрупниці Музи Сніжко (Залевської) – 1957-го) він двічі намагався вступити до стаціонарної аспірантури рідного університету, але щоразу марно, адже враховувалися не лише дослідницькі чесноти, а й громадсько-політична активність. Підтримки викладачів, істинних метрів філології Олександра Білецького й Олександра Назаревського, виявилось замало.

З обома зазначеними викладачами Короткевич листувався. Зокрема, спілкування з академіком Білецьким, науковим керівником його заочної аспірантури, вирізнялося приятністю, довірою та пошаною (всесвітньо відомий славіст звертався до учня на «Ви»). Молодий письменник і дослідник зізнавався, що має бажання боротися за місце на стаціонарі саме в Києві «з упертою, бо це складніше» (лист Білецькому від 24.12.1955; як і інша кореспонденція, що цитується нижче, цей лист досі не оприлюднювався та зберігається в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України). Утім, українські наукові функціонери перекривали кисень. Урешті, з побутових причин (потреба допомогти батькам, а отже, готовність до викладання в оршанській школі) митець відмовився від рекоменда-

ції академіка щодо закріплення за Інститутом літератури білоруської Академії наук (лист Білецькому від 25.07.1956). Паралельно з кар’єрними перипетіями відбувається зміна пріоритетів – вимушена, моторошна, але доленосна. У листі від 07.07.1956 Короткевич зауважив: «Писав російською, з погляду деяких вузьколюбих, – погано. Повернувся до рідної мови. Думав про наукову роботу – наче обрала якась рука: “Не потикайся, складай вірші”».

Водночас майбутній класик завжди міг розраховувати на увагу старшого столичного адресата, тож у їхньому листуванні міститься низка творів чи нотаток білоруського автора про нові задуми. Наприклад, у листі від 09.04.1957 Короткевич розповідав Білецькому: «Від кепської погоди й настрою виявив у собі гумор, що личив би радше якось вішальнику. Уночі наснився мені всесвітній потоп, і я опісля пів дня обмірковував сюжет приголомшливої псевдоісторичної картини. Уявіть собі берег моря, удаліні димок від ковчега, який відплив, почалася злива, а на березі стоять сумні мастодонти, цілою родиною. Спізнилися на пароплав. І в татуся-мастодонта в зубах квіток».

Кумедну розповідь доповнює зворушливий малюнок із динозавриками (чи не завдяки музеям Києва письменник зацікавився доісторичними істотами?).

Самого Короткевича далі зустріли Москва (лише після Університету Шевченка він вирішив вступити на Вищі літературні та Вищі сценарні курси), Мінськ, нові випробування, дивовижні літературні злети і слава, яка не згасає дотепер. Очевидно, варто пишатися тим, що його київський магnum opus «Каштанове листя» позначений мудрістю й майстерністю зрілого митця. Ця динамічна повість, у якій повоєнна столиця змальована ретельно і без пустих треносів або дифіраблів, із достатньою суворістю й тактовною ніжністю, просто мусить увійти до числа найпопулярніших в Україні творів про наше місто!

Здається, найпоширеніші означення, що їх Короткевич застосовував щодо киян, – «шляхетний» і «розумний». Навіть коли Женько

в «Каштановому листі» бешкетно адресує звертання «Мілорде!..» водієві трамвайчика на зруйнованому Хрещатику, це слово звучить вельми природно. Тож дуже хочеться, щоб поступово в суспільній свідомості образ благородних мушкетерських військ (так білоруський письменник називав своє дитяче середовище в Києві 1940 х) не просто утвердився. Мабуть, на часі – маленька стратегічна перемога київських мушкетерів над

«білою гвардією», по-своєму прекрасною, проте фатальною.

Крім осіб, згаданих у статті, за сприяння в дослідженні Києва Володимира Короткевича автор щиро дякує Мар’яні Ангеловій, Дмитрові Чередниченку, Олені Литвинович, Марії Морозенко, Аллі Дибі; Марії Мартисевич і Андрієві Хадановичу (Білоруський ПЕН-центр); Богданові Цимбалу й Наталії Лисенко (Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України); Тетяні

Захаровій (Національна бібліотека Білорусі), а також племінниці Володимира Короткевича – Олені Сінкевич.

Від редакції. Нещодавно В’ячеслав Левицький став єдиним українцем серед трьох переможців літературного конкурсу «Екслібрыс» імені Володимира Короткевича (2020), який організувала опозиційна Спілка білоруських письменників. Щиро вітаємо нашого автора!

РОЗМОВА З КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИМ СЛОНОМ

Володимир КОРОТКЕВИЧ

В осінньому смерку із-над Дніпра
Вогник сяєне сліпий.
Від дощу чорнішає дім-неборак
І дубів могутні стовпи.
Від дощу – більше зелені в огорож,
Хоч і листя рідіє в садах.
Побіжи на південь, річко Дніпро,
Хай несе вітання вода;
Принесе його в місто, де юність я стрів,
Де пливли тополіні дні,
Де червоні парки вздовж берегів,
Де от-от запалили вогні.
У місті, де золотобрамський сквер
Од вітру, певно, жовтів,
Є мій милий район (зоветься «Печерськ!»),
Є каштани в облозі злив.
Скільки я недопалків там пошпурнув
У нічний незайманий сніг
І скільки чекав під вікном: ану ж,
Чи метнеться тінь у вікні?..
Дім безумця-зодчого. Сотні химер
Позирають із підвіконь,
І вартує з примарних воріт Печерськ
Несувітний камінний слон.
Повернись і, неначе сердечний свояк,
Лиш на Банковій рушу на брук,
Довгий хобіт камінний потисну, відтак
Пригощу помаранчами з рук.
«Любий слоне, біля цієї стіни
Ти і дні, і ночі стояв.
Розкажи, як жили повсякчас вони,
Ті, із ким розлучився я?»
Ти бачив у їхніх вікнах вогонь,
Ти ковтав їхніх коминів дим.
Ось і вулиця, де хуртовин мільйон
Понад серцем відгув моїм.
Ти побудь зі мною, так, як колись,
І стару полиши тюрму.
Обережно. За руку мою берись,
Дай тебе під хобіт візьму.
Усенький Печерськ обійдем, та й навкруг:
Покажу і не пропущу
Місцин, де торкався коханих рук,
Де ховав її від дощу,
Де симфонії жевріли її і мені,
Де жував у склепах нічних,
Де я кроком безсонним (так само в ніч)
Розлютити міг вартових.
Цитадельний. Завулку старі доми,
І зірки – крапельни сліз.
Тут колись у вересні бачили ми,

Як одна пропливала вниз.

Я такого іще не знав колись,
Я не звідав такого в житті:
Затулила повіки, долоньку – ввись,
Тільки подих: «Лети! Лети!»
І як вимовила тоді: «Лети!» –
Кленовий лист у росі,
Весь червоний, лимонний і золотий,
Йй на пальці метеликом сів.
І вона підхопила його на льоту, –
Друже, чуєш, мій друже слон? –
І вона сказала, що це Арктур
Впав листком до її долонь.
Але очі були як обірваний спів,
Як бентежна ріки глибина...
Я був надто дурний і не зрозумів,
Що за зірку чекала вона.
Невеселим черга наспіла дням,
Поміж нами стала стіна,
І не вірив ніхто, і не вірив я сам,
Що чекала зірку вона.
Тут, на сходах, які від театру Франка
На мій любий Печерськ ведуть,
На прощання майнула їй вслід рука.
Я пішов у нічну каламуть.
Щоб далі збагнути: на цій землі
Пам’ять днів таких бережуть,
Що в дорогах (та хоч би куди вели!)
Не загубиться їхня суть.
І скільки років тяжких відгуло
Під морозної хуги свист –
Вона, розумієш, мій друже слон,
Написала до мене лист.
У серці надія тільки зростає –
Вітерці її обив’ють.
Може, зорі таки летять до людей?
Може, я спіймаю свою?
Обійшли усенький район я і ти.
Йдімо рідною, ти і я!
Упізнаєш, напевно, оцей-ось дім?
І під’їзд, вікно, мов маяк?
Перед ним роки уповільнять рух
І зімкнеться коло хвилин.
Ти пробач мені, слонику – любий друг,
Та я далі уже один.

<Інша версія кінцівки:

Давня пісня раптово в душі сяє.
Затягну її, тож бувай.
Зрозуміти повинен, повинен мене,
Це троячка тобі на трамвай.>

28 вересня 57 р.

З білоруської переклав В’ячеслав Левицький

ВОЛОДИМИР КОРОТКЕВИЧ: «БІЛОРУСЬКИМ НАЦІОНАЛІСТОМ МЕНЕ ЗРОБИЛИ УКРАЇНЦІ...»

Написати про Володимира Короткевича мало і несуттєво – ніби зрадити його пам'яті, а взагалі не згадати – то схоже на злочин. Але за плином часу багато подробиць нашого спілкування, зустрічей – а їх було чимало – замулилися, покрилися памороззю забуття.

Тамара КОЛОМІЄЦЬ

Т. Коломієць (фото з архіву авторки)

Так, ніби стою я над Німаном, навкруги густий туман, видно дерева – лише верхівки, корені у воді й тумані, – а десь здала долинують голоси побратимів і білоруських поестер – геніальних, як на мене, Жені Яніщиц, Ригора Бородуліна, Ніла Гілевича, Євдокії Лось і звичайно ж – Володимира Короткевича.

Останній, як ніхто інший, був тим мостиком, сув'яззю українсько-білоруських зв'язків, які особливо розквітли у 80-х роках минулого століття. Це був час передвісників перебудови, великих соціальних змін. І вочевидь ми торували цей культурний рубікон разом із білоруськими колегами. Тоді виник обмін поїздками, взаємні публікації перекладних творів, дуже жвавий особистісний діалог. Нині названі прізвища мало згадують не лише в Україні, а й у Білорусі. Прикро, але за часів незалежності мене жодного разу не запроси-

ли в Посольство Білорусі. А саме перед ним, на вулиці Михайла Коцюбинського, де пройшли найплідніші роки мого творчого життя, стоїть пам'ятник видатному, тонкому, глибокому митцю – Володимирові Короткевичу. На пам'ятнику – перекладені мною рядки з його поезії. Ось така іронія долі...

Але не пам'ятники, певна річ, творять наш культурний ландшафт, а твори – величезний масив зробленого, осмисленого, переплавленого в слово.

Ми трошки розминулися у часі. Я поступила в Університет Шевченка у 1952 році, закінчила його у 1957-му. Короткевич навчався десь у цей період, але не буду грішити – в студентські роки я його не пам'ятаю. Це ще й тому,

що була в нас певна схожість – обидва ми люди несоціальні, якісь герметичні, я б сказала. У Володимирі це також мені імпонувало – бажання більше займатися творчістю, а не тусовкою, обговореннями. І тільки пізніше виявилось, що ми ходили одними стежками, дружили і з Василем Симоненком, і з Борисом Олійником. У нас була ціла купа спільних тем, друзів, професорів, настроїв і, звичайно ж, мій дорогий сусіда – перекладач Микола Лукаш. Доля цього геніального інтелектуала, перекладача, поета захоплювала також і Володимира Короткевича.

Потім в Україну прийшли твори – «Земля під білими крилами», яку він написав фактично українською, далі – як вибух – чудовий історичний детектив «Дике полювання короля Стаха». У письменницькому середовищі навіть трішки позаздрювали – таки зміг цей білорус відтворити той відсутній в українській літературі період – замки, героїку винищеної національної еліти... А от мені згадується висловлювання самого Короткевича. Він казав, що саме багата українська історія, героїка доби Козаччини надихнула його на пошуки оригінальних білоруських сюжетів. «Білоруським націоналістом мене зробили українці, – не раз казав письменник. – Я подумав, невже в нашій історії немає таких сюжетів, таких героїв...». Так він

став найбільшим міфотворцем білоруської нації. Витворені ним образи, тотальна реконструкція історії, її героїзація – унікальне явище не лише для білорусів, а взагалі на європейських теренах. Можливо, це було якесь фатальне передчуття загибелі рідної культури і мови. Ця загроза викликає з її глибин велетів духу, таких, як Короткевич, які роблять знесиленій нації щеплення від забуття та безпам'ятства. Такою мені видається цивілізаційна місія письменника. Пишаюся, що моя земля, її інтелектуальна потуга була дотична до цього білоруського феномена.

Скажу відверто, мені дуже болить нинішнє становище білоруської мови, адже я перекладала практично всіх білоруських класиків – Купалу, Танка, Богдановича, Сіпакова, Гілевича, Бородуліна, Яніщиц, окремо працювала з фольклором. Це таке оригінальне, неповторне явище – Білорусь! Навіть доньку «заразила» білоруською. Вона вивчила білоруську, диплом захищала з творчості Володимира Короткевича, досліджувала романтичні мотиви в його прозі. До речі, під керівництвом знаного білорусиста професора Бабишкіна. Тотальне знищення білоруської мови – величезна втрата, а ще – тривожна пересторога для нас.

Навесні 1983 року ми поїхали в Мінськ, щоб зустрітися з Володимиром Короткевичем. Рабо-

та доньки була готова, вона дуже хотіла познайомитися зі своїм кумиром і побачити картотеку, яку вів один із дослідників творчості автора. Але Володя перепросив, був хворий... Це був дуже важкий для нього час, він втратив дружину. Думалося, побачимося іншим разом... та наступного року він пішов.

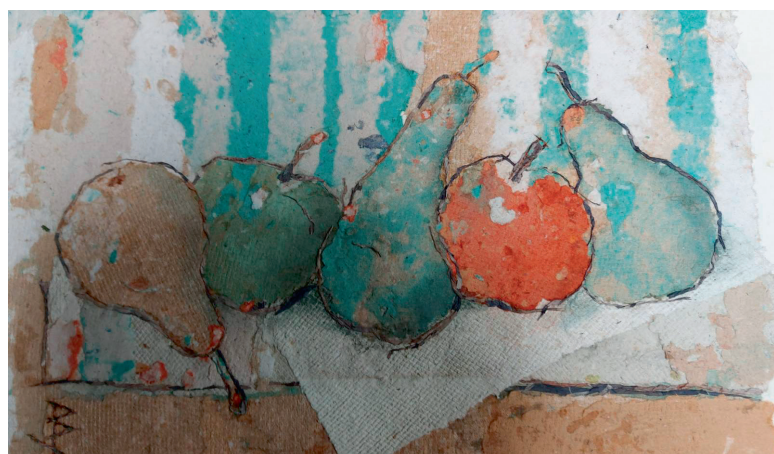
Є декілька творів, які для мене дуже білоруські і дуже «його». Це київська повість «Каштанове листя», новела «Ладдя розпачу» та геніальний роман «Христос приземлився в Городні». Саме українське видання «Христа» у 1988 році надихнуло мене на переклад творів Короткевича. Так з'явилася ціла добірка його поезій у журналі «Вітчизна». Володя був дуже тонким інтелектуальним ліриком. Його було приємно перекладати, я б сказала – легко. Часом я мала відчуття, що це мої думки, мої метафори, просто він раніше їх зчитав у просторі і часі. Ну, а роман про лжехриста, який приймає на себе місію народного провідника, без сумніву, суттєво вплинув на літературний процес в Україні. Здається, він навіть мав своє продовження у творах Романа Іванчука. Але, думаю, ми всі тоді нарешті усвідомили масштаб нашої втрати і поспішали віддати належне другові та геніальному автору – Уладзіміру Караткевичу. Пам'ятаю!

2020

ПАПЕРОВИЙ СВІТ РУЧНОЇ РОБОТИ: ПРО ТВОРЧІСТЬ ВАЛЕНТИНИ КОВАЛЬОВОЇ

За фахом Валентина Ковальова (Султанова) – архітектор. Пап'є-арт – захоплення, що поступово перетворилося на основне заняття, але при цьому залишилося для художниці надзвичайно принадним, зберігши те відчуття повної свободи та постійну свіжість ідеї і вражень, які притаманні лише справжньому «хобі».

Оксана ЛАМОНОВА

«Груші». 2019, папір ручної роботи, авторська техніка

Творчість чернігівської мисткині має якщо не свої етапи, то принаймні певну хронологію стилів і жанрів. Річ у тім, що починала Валентина Ковальова з «паперової пластики» – невеликих, менших за долоню, фігурок роботи ювелірної, найтоншої. Образи, зрозуміло, були романтичні – балерини, музиканти, персонажі комедії

дель арте, дами у старовинних пишних шатах, – а оповідь про них велася ретельно й з усіма подробицями: з перуками, мереживними манжетами, лорнетами, скрипками, пряжками на черевичках і застібками на кишнях. Результат нагадував старовинну порцеляну, хіба що не розмальовану – а втім, у своїй

білосніжності цілком самодостатню.

Проте, займаючись цією вишуканою і копіткою працею, Валентина Ковальова опинялася радше у ролі гранувальника коштовного каменю – такого, що вже існує і, відповідно, потребує не створення, а вдосконалення, й від майстра вимагає передусім точності

«Літній букет». 2020, папір ручної роботи, авторська техніка

«ЄВРОПА НА РОЗДОРІЖЖІ»: НОВА КНИЖКА СТАНІСЛАВА КОМАРЕКА ВІЙШЛА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У львівському видавництві «Апріорі» вийшла книжка відомого чеського інтелектуала Станіслава Комарека «Європа на роздоріжжі» (переклад Олени Крушинської).

Його перша книжка в перекладі українською мовою – «Чоловік як еволюційна інновація? Есеї про чоловічу природу, сексуальність, життєві стратегії та метаморфози маскулітності» (пер. О. Крушинська, Т. Окопна), що також вийшла за підтримки Міністерства культури Чехії у видавництві «Апріорі», виборола перше місце у XXI Всеукраїнському рейтингу «Книжка року – 2019» у номінації «СОФІА: Філософія / антропологія / психологія». Торік у травні Станіслав Комарек особисто презентував це видання на

«Книжковому Арсеналі» у Києві та у Львівському прес-клубі.

У квітні цього року, коли світ був заскочений небаченими карантинними заходами, «КіЖ» ексклюзивно опублікувала український переклад інтерв'ю Станіслава Комарека, яке він дав чеському тижневику «Echo», під назвою «Вірус як спокуса авторитаризму» (№7 від 10.04.2020). Пандемія вивела на яв чимало проблем, що давно вже визрівали у рамках кризи, до якої впритул наблизилася європейське суспільство. Саме пошуком коренів цієї загальної кризи, що «маскується» під кризу фінансову і демографічну, присвячена книжка Станіслава Комарека «Європа на роздоріжжі».

Автор аналізує роль традиційної релігії, витісненої релігією економічного зростання, добробуту і споживання, що ґрунтується на дедалі глибшому індивідуалізмі – як і небачений спад народжуваності. Травми, завдані Європі Другою світовою війною, призвели до постановки піклувальної держави, яка виховує інфантильних і слухняних громадян, нездатності чинити опір, запровадження орвеллівської «мови політкоректності» тощо. Розглянуто історичне коріння демократії і причини падіння її ефективності у наш час. Автор порівнює «шлях до вгасання», яким прямує західне суспільство, із життєздатнішими системами функціонування ісламського світу та Китаю, що вже починають «тиху колонізацію» Європи, – і наостанок змальовує кілька можливих сценаріїв її розвитку.

Але хто ж такий Станіслав Комарек і чи не даремно він зазіхнув на аналіз таких засадничих проблем? Відповіддю на це питання послужить уривок з передмови перекладача і упорядника видання Олени Крушинської, в якій вона розповідає про автора:

«Станіслав Комарек – відомий чеський інтелектуал, біолог, філософ, письменник, професор за спеціальністю «філософія та історія природничих наук». Автор понад 20-ти наукових і науково-популярних книжок, трьох романів та збірки поезії, а також численних публікацій у газетах і

часописах. Лауреат премії Тома Стоппарда за есеїстику (2006).

Народився у місті Індржихув Градец 1958 року. Незабаром після отримання вищої біологічної освіти у Карловому університеті в Празі (1982) емігрував до Австрії, де продовжив навчання і наукову діяльність у галузі біології, етології, антропології, філософії та історії природничих наук, а також психології та психоаналізу. Після повернення до Чехії 1990 року став співзасновником кафедри філософії та історії природничих наук на природничому факультеті Карлового

університету, у 1996–2002 роках – завідувач кафедри. Чимало його досліджень присвячено темі взаємозв'язку природних і культурних феноменів, психології та біології, а також історії розвитку поглядів на ці питання.

Польові дослідження автор здійснював, зокрема, під час експедицій – в Алжирі, Азербайджані, США, Перу, Сирії, Йорданії, Туреччині, Мексиці, Гватемалі, Гондурасі, Ізраїлі, Ірані, Китаї, на Яві та Борнео, в Індії, Тибеті, Південній Африці, Японії, Сінгапурі, Малайзії, Тайвані та В'єтнамі, Коста-Риці, Австралії, Новій Зеландії, Бірмі, Шрі-Ланці, Мадагаскарі, Грузії, Вірменії, Узбекистані, Туркменістані та ін.

Завдяки вражаючій ерудиції в історії науки і культури Станіслав Комарек з легкістю оперує сотнями джерел, від релігійних трактатів і творів красномовних письменств до вузькоспеціалізованих наукових статей. Його глибокі знання у галузях, які зазвичай не перетинаються чи навіть перебувають в антагонізмі, як-от біологія і гуманітарні науки, забезпечують йому «стереопогляд» на явища нашого світу – й неупередженість щодо їхньої інтерпретації. Є лише один берег, якого автор невідступно тримається, і це... здоровий глузд. Саме цим його книжки вирізняються серед усіх інших, а особлива «комареківська» стилістика з її гумором парадоксів, іронією і дотепними новотворами, що їх сам автор називає «комарекізмами», розширює його аудиторію до широкого кола читачів, здатних насолодитися цим інтелектуальним бенкетом.

та дисципліни. Відчуття повної свободи і повної влади над матеріалом прийшло до чернігівської мисткині трохи згодом – у паперових картинах. Саме тоді папір чи, точніше, паперова маса проявила весь свій дивовижний потенціал. Щоправда, те, що є цінним з точки зору «техніки», важливе більше для художника, ніж для глядача. Проте й глядач, звичайно ж, не може не сприй-

няти чарівну м'якість колориту, своєрідне «тепло», що його випромінює папір, його «затишність», причина якої, мабуть, у давньому з ним «знайомстві» – одразу згадується дитинство і зворушливі новорічні саморобки («Трояндошки», «Ромашки в склянному бокалі», «Натюрморт з хризантемою»).

Паперові картини (чи, може, панно?) не лише демонструють,

а й немов концентрують ці властивості. Можливо, саме тому більшість сюжетів, обраних Валентиною Ковальовою, є камерними та інтимними, інакше кажучи, сповненими внутрішнього тепла, а ще – внутрішнього світла («Вечір», «Вересень», «Синій чайник», «Груші»). Зрозуміло, «масштабність» задуму в даному випадку – поняття досить відносне, тож у пап'є-арті

цілком можливими виявляються і сповнені кумедних та точних спостережень «ностальгійні етюди» («Кіт на даху», «Спогад», «З минулого»), і навіть «Ангел, який охороняє весь світ». Є пейзажі (іноді навіть з точною адресою – «Чернігів, вул. Гонча, 69»). Є доброзичливо-гумористичні портрети («Балерина», «У Гориці»). Є навіть портрети kota, сірого й смугастого, і двох

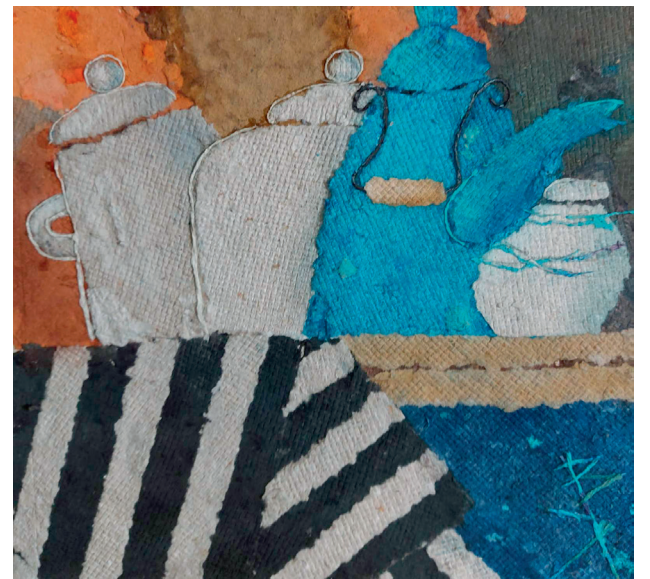
псів («Друзі»). Однак найпопулярніші і, здається, найбільш симпатичні для самої мисткині мотиви – це натюрморти («Натюрморт з лимоном», «Натюрморт з гарбузом») і, головне, квіти («Маки», «Кали (1)», «Кали (2)», «Літній букет»), паперовість яких обертається справжністю – до аромату включно – лише переданою іншими засобами: формами й фарбою.

«Кіт на даху». 2010, оргаліт, папір ручної роботи, аплікація

«Натюрморт з гарбузом». 2019, папір ручної роботи, авторська техніка

«Синій чайник». 2019, папір ручної роботи, авторська техніка

«НЕВІЛЬНИК ТОЙ, ХТО ДУШУ НЕ ЗБЕРІГ І СТАВ ДВОНОГОЮ ТЮРМОЮ»

3 вірша Миколи Руденка

19 грудня 2020 року видатному письменнику, громадському діячеві, дисидентів, в'язню мордовських таборів Миколі Руденку виповнюється 100 років із дня народження. До цієї знаменної дати в історії української культури відбудеться онлайн-вечір спогадів, який організує журналіст і письменник, культуртрегер Ярослав Карпець. Захід відбудеться на платформі Google meet у день народження письменника о 15:00.

А тут подаємо цікаві, натхненно-поетичні спогади спікерки онлайн-вечора – відомої письменниці, членкині НСПУ, нагородженої медаллю «Будівничий України» Всеукраїнського товариства «Просвіта» і «Почесною відзнакою» НСПУ та відзначеної Президентською премією, – Ганни Гайворонської.

ПЕРША ЗУСТРІЧ З МИКОЛОЮ РУДЕНКОМ

Наше знайомство з Миколою Руденком відбулося у травні 1989 року під час Першого міжнародного Шевченківського свята «Від серця Європи – до серця України» з нагоди 175-річчя від дня народження Тараса Шевченка.

Цей рік був для мене знаменним. За першу книжку «Перший поцілунок» мене прийняли до Національної спілки письменників України. Я вся наче світилась ізсередини у той час. Приїхала до Києва за письменницьким квитком і дізналася про велике письменницьке свято, яке мало відбутися незабаром. Ну як же без мене? Я просто ні про що не могла думати – тільки про це Шевченківське свято. На той час головою НСПУ був Юрій Михайлович Мушкетик, людина ро-

зумна, інтелігентна, з великим добрим серцем. Пам'ятаю, наче це було вчора: заходжу до великого кабінету на Банковій, а за столом сидить сива людина, з такими мудрими очима і доброю посмішкою. І я наважилась:

– Юрію Михайловичу, – кажу благальним голосом, – візьміть мене на Шевченківське свято. Дуже прошу. Я так хочу бути серед письменників.

Мушкетик поглянув на мене, усміхнувся і сказав: «А чого б і ні. Я дозволяю».

Саме так я потрапила на це історичне свято.

З того все й почалося. На свято прибули зіркові гості з багатьох країн світу – з Америки, Німеччини, Франції і навіть з Японії (у мене довго зберігалися дерев'яні палички для їжі). Ми плвли Дніпром на величезному білому теплоході «Маршал Рибалко», запливали у великі порти і там виступали.

На теплоході Миколи Даниловича Руденка не було. Приєднався він до нас у Каневі, де відбувся заключний акорд свята. На Чернечій горі, на невеличкому майданчику біля стіп Шевченка поети читали вірші. Уже не знаю чому, Іван Драч обрав і мене для виступу.

Я читала вірш «Балада про рожеву пшеницю», який присвятила українській нації. Це почуття не забути. Наді мною височів Шевченко на фоні чистого блакитного неба, переді мною ніс свої води батько Дніпро, а піді мною – море люду. В мене голова пішла обертом від такої високої миті. Уже потім, після виступу, саме Микола Руденко вперше підійшов до мене і сказав: «Ви мене просто шокували своїм віршем. Навіть не уявляю, звідки в такої молодій особи стільки болю за українську націю? А ви знаєте, це у вас українські гени промовляють». А коли він дізнався, що я родом з Луганщини, заусміхався, потис мені руку і промовив: «То ви моя землячка. Я також з Луганщини, з маленького селища Юр'івка. Чули про таке?». Про Юр'івку я нічого не чула і навіть не уявляла, де вона розташована, в якому районі, але мені не хотілося розчарувати людину – і я закивала головою.

Ми ще не раз зустрічалися з Миколою Руденком під час свята. Він оповідав, який він щасливий після багатьох років вигнання вперше ступити на українську землю. На цьому святі я ще мала нагоду вперше прочитати свій вірш «Бог». Його уважно слухав Микола Руденко і записував на півку. Згодом в «Літературній

Микола Руденко зі студентами Луганського державного педагогічного інституту імені Тараса Шевченка, 1955 р.

Україні» вийшла стаття Миколи Даниловича під назвою «Тільки один вірш», в якому він давав йому високу оцінку. Згодом, у 1992 році, в мене вийшла книжечка одного вірша «Бог», де за передмову я взяла статтю «Тільки один вірш» Миколи Руденка. Його слова я добре запам'ятала. «Навіть якщо б ви не написали більше жодного вірша в своєму житті, то з віршем «Бог» ви вже залишитесь в українській сучасній літературі назавжди».

ЗУСТРІЧІ В КИЄВІ, У КВАРТИРІ МИКОЛИ РУДЕНКА

Миколу Даниловича Руденка було реабілітовано у вересні 1990 року з дозволом повернутися в Україну на постійне місце проживання. Оселився поет із дружиною в Києві, у письменницькому будинку по вулиці Богдана Хмельницького, 68. Нині там встановлено меморіальну дошку на честь поета, правозахисника, політ'язня, Героя України Миколи Руденка.

Тоді мені доводилося багато їздити до Києва, тому що я заочно навчалася у Київському державному університеті імені Тараса Шевченка, на факультеті журналістики. Ми часто зустрічалися у затишній квартирі Миколи Руденка, де він мешкав разом зі своєю дружиною Раїсою Опанасівною. Мала нагоду познайомитись ближче і з цією відважною жінкою. Про її сміливість і відданість справі чоловіка свідчить такий факт.

5 травня 1978 року, коли Микола Руденко вже перебував у мордовському таборі, Раїса Опанасівна вийшла із транспарантом до бібліотеки імені Леніна у Москві. На ньому було написано великими літерами: «ЗВІЛЬНИТЬ МОГО ЧОЛОВІКА, ІНВАЛІДА ВІЙНИ МИКОЛУ РУДЕНКА!». Звичайно, така відверта підтримка політ'язня не могла залишитись непоміченою. 15 серпня 1981 року Раїсу Руденку також заарештували й засудили на 5 років таборів суворого режиму і 5 років заслання в селі Барішево у Мордовії. Якось вона мені сказала напівжартома: «Микола Данилович обіцяв мені показати увесь світ, а показав такі мордовські табори, в яких і світа білого не було видно».

Коли я мала нагоду приїхати до Києва, то завжди заходила в гості до свого славетного земляка, і мене завжди радо зустрічали. Домашня робітниця готувала смачний обід, накривала на стіл. Ми розмовляли на різноманітні теми, а потім Микола Данилович запрошував мене до свого кабінету й наказував: «А тепер читайте мені все, що ви написали». І я з трепетом в душі читала йому свої нові поезії. Дещо він хвалив, дещо критикував, а іноді просив виправити той чи інший рядок. Так було з моїм віршем «Донецький кряж». Увесь вірш я наводила не буду, а лише той фрагмент, де Микола Руденко поправив рядок:

...Донецький кряж
І терикони, і степи,
І тополя там на алеях дуже тісно.
Я ж Україноньку молю: «Не відлюби
оцю мою малесеньку вітчизну.
Отут орали землю лугарі,
для коней тимофіївку косили.
І я переступаю свій поріг
Відвідати козацькі могили...»

Уже не пам'ятаю, як там було в мене, але «для коней тимофіївку косили» – це рядок, який подарував мені Микола Руденко. Він мене попросив: «Нехай цей рядок живе у вашому вірші. Я сам колись пас коней і косив тимофіївку». А зі стіни кабінету нас уважно слухав Рональд Рейган. Це велике фото було зроблене у той час, коли подружжя Руденків жило в Америці і їх запросив на аудієнцію сам президент США. Вони всі троє усміхнені й осяяні. Микола Данилович дуже пишався цим знімком і охоче показував його гостям.

Іншого разу, в тому самому затишному кабінеті, я запитала в Миколи Даниловича: «Де ви берете сюжети для ваших фантастичних романів на сонячну тему? «Формула сонця», «Син сонця-фаєтон», «Сила Моносу», а ще можна додати до цього наукові, економічні, філософські праці на цю тему...». І тоді я почула не менш фантастичну відповідь. Уже тут, в Україні, коли він працював у своєму кабінеті за робочим столом, трапилося щось неймовірне. Миколу Даниловича засліпило потужне проміння, а потім чиясь невидима сила наче наділа йому на голову важкий шолом. В одну мить він отримав величезну дозу інформації про будову світу, сонячне світло, планети Всесвіту. Вищий розум вклав у його мозок інформацію, до якої прості смертні не мають доступу. Він не пам'ятає, скільки так просидів із шоломом на голові. Отямився дуже знесилений.

Шолом зник, але інформація на якому енергетичному рівні вкарбувалася у підкорку назавжди. Якраз спіраючись на неї, він написав роман «Сила Моносу», який побачив світ у 2002 році. А ще використав її у багатьох наукових працях.

Не повірити я не могла. Я знала, наскільки він не терпить обману і найменшої фальші. Недаремно його називали «великим правдолюбом».

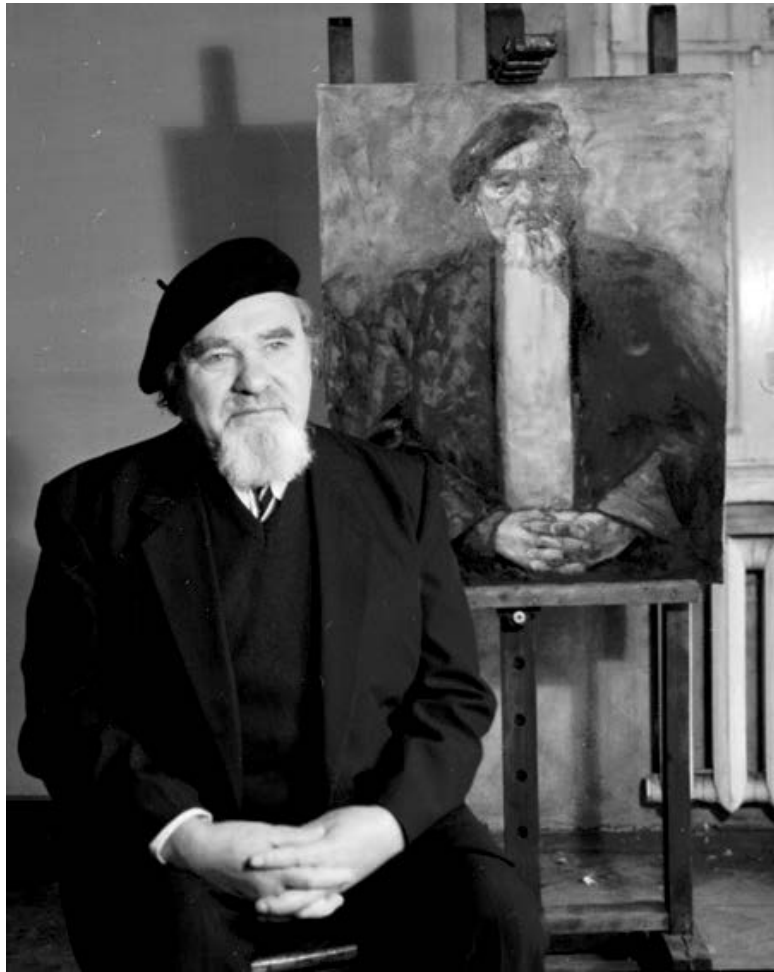
ПОЇЗДКА НА ЛУГАНЩИНУ. СЕСТРА ТАЇСІЯ ДАНИЛІВНА. 1992 РІК

У Миколи Руденка на Луганщині мешкала рідна сестра, Таїсія Данилівна. Спочатку в Комунарську (нині – Алчевськ), а потім вона переїхала в селище Олександрівка, це приблизно 30 км від Луганська. Микола Данилович завжди мріяв про подорож на рідну Луганщину, хотів провідати сестру, з якою давно не бачились. І передусім йому хотілося побувати в маленькому шахтарському містечку Юр'ївка Лутугинського району. Він просто жив думками про цю подорож. Прагнув ступити на рідну землю, з якою доля розлучила на багато років. І ось нарешті влітку 1992 року поїздка на батьківщину відбулася. Микола Данилович зателефонував мені й запросив на гостини до сестри, в селище Олександрівку, куди він приїхав. Тоді я вперше познайомилася з Таїсією Данилівною. Це була проста, скромна жінка в літах, дуже гостинна і добра. В Олександрівці були вперше, тому пішли з Миколою Даниловичем на екскурсію. Побачили красиву церкву з великими блакитними банями. Вона мені так сподобалася, що потім я навіть доньку свою охрестила у цій церкві. Миколу Руденка релігія мало цікавила.

Наступного дня Микола Данилович гостював у нашій квартирі в Луганську, де я мешкала разом із чоловіком та донечкою Богданкою. Тоді вона ходила в другий український клас, їй було 8 років. Вона довго дивилася на гостя, а потім запитала: «Мамо, а хто цей дядько з бородою?». А я їй і кажу: «Це відомий український письменник Микола Руденко. Запам'ятай цю зустріч». І вона запам'ятала. Нині Богдана Гайворонська також письменниця, член НСПУ.

НЕЗАБУТНЯ ПОДОРОЖ ДО ЮР'ІВКИ

Наступного дня Микола Данилович узяв машину і ми втрьох з водієм поїхали в Юр'ївку – маленьке шахтарське містечко, яке народило великого українця. Микола Руденко дуже хвилювався, постійно дивився у вікно, робив свої коментарі, питав про місцевість, яку ми проїжджали. І ось нарешті Юр'ївка. Особливого враження селище на мене не

Микола Руденко

справило. Скрізь старі, розвалені від часу будинки, дерева, вкриті мохом.

Щоб ви собі уявили місце розташування селища, уточню: Юр'ївка розташована на річці Біла, це притока річки Лугань. На півночі селище межує з Родаковим, а на сході поруч лежить село Біле. Названо селище Юр'івкою на честь поміщика, Юрія Гнатовича Познанського. Ми зупинилися біля двоповерхового будинку поміщика, давно вже зруйнованого часом. Лише рештки кам'яної арки ще якимось трималися купи і мали дуже екзотичний вигляд – вкриті яскравим зеленим мохом, обплетені ліанами. Дивитись особливо не було на що. Але Микола Руденко оглядав цю місцевість зовсім іншими очима – очима свого дитинства. Він повертався на всі боки, проводив у повітрі якісь тільки йому видимі траєкторії на місцевості, і очі його ставали вологими. В його очах оживали його найрідніші, батько і мама – і вони малі, аж трійко.

Батько працював на великій шахті «Центральна Білянка». Малий Микола дуже любив татка і часто бігав зустрічати його зі зміни. Він був сильним, широкоплечим, з чорними підводками під очима від вугільного пилу, який в'ївся назавжди. Запам'яталося, як тато Данило постійно приносив гостинці «від зайчика» – то яблучко, то цукру грудочку, а то і цукерочку. А потім батька не стало. Миколці сказали, що він згорів у шахті під час аварії. Тоді малому було лише сім рочків і він не міг людям простити, чому не загасили те полум'я, в якому згорів його любий татко. Горю не було меж. Мати залишилася одна з

трьома дітьми. Як не стало батька, тоді і закінчилося дитинство Миколи. Треба було працювати, допомагати матері, адже він дуже хотів бути схожим на батька. Могили батьків ми так і не знайшли.

Наступною ми відвідали Білянську середню школу, де навчався Микола. Цю школу я добре запам'ятала. Навколо невеличкої двоповерхової будівлі росли величезні клени. Ми стояли під тими кленами на широкій алеї, і величні дерева кидали на нас свою тінь. Вони були дуже високі й красиві. Микола Данилович довго ними милувався, а потім сказав, що це американські сріблясті клени. І я дивувалася, звідки він усе це знає. Ми ходили навколо школи, усе обдивлялися, та школа була зачинена. Літо. Каникули. Незабаром до нас звідкись прибігла захекана вчителька і, визнавши хто ми, запричитала:

– Ой, як шкода, що діти не побачать живого Руденка! Ми так багато про вас вчили, багато віршів ваших знаємо. Ключі від школи у директора, а він у відпустці. Просто дуже шкода, що так вийшло.

Трохи постояли, порозмовляли і розійшлися. Нині саме в цій, Білянській школі міститься кімната-музей Миколи Руденка. На жаль, нині це окупована територія.

Ще одну дуже цікаву річ під час цієї поїздки сказав мені Микола Руденко. Від батька йому дісталася велика золота сережка, яку він парубком довго носив у вусі. А потім довелось її продати, бо роки були важкі, голодні. Потрібні були гроші на харчі.

Підсумком цієї поїздки стала моя розлога стаття в Луганській обласній газеті «Прапор перемоги», що так і називалася

– «Американські клени Миколи Руденка».

ЗДРАСТУЙ, ДІНЕЦЬ!

Уже коли ми, сповнені вражень, поверталися з Юр'ївки, Микола Данилович раптом зізнався: – Ех! Мені б іще Дінець побачити, а тоді вже й помирати можна.

– Помирати ще зарано, Миколо Даниловичу, – відповіла я, – а ось зустріч з Дінцем я вам організую хоч завтра.

Він так зрадів, що нарешті й ця його мрія здійсниться! Вирішили наступного дня й поїхати на Дінець.

На той час ми з родиною мешкали в Луганську, а за 40 км від міста у селі Ново-Київка чоловік придбав стареньку хатинку під дачу, якраз поруч з Дінцем. Тому я так сміливо й запросила відвідати сільську місцевість, де поруч протікав рідний нам обом Дінець. Наступного дня Микола Данилович приїхав з сестрою з самого ранку. Ми сіли в машину і поїхали. Я дуже любила Ново-Київку. Природа там неймовірна. І все там є на цьому маленькому клаптику землі – і степи з пахучими цілющими травами, і поля пшеничні. Навіть жайвір у небі там був, який і наштовхнув мене потім на думку написати вірш «Жайворя», присвячений Миколі Руденку.

Микола Данилович аж помолодшав, повеселішав, гуляючи вздовж Дінця. Потім ми знайшли місцину, де були прив'язані до берега човни:

– Зовсім як в українській пісні співається, – згадав він. – «Край бережка у затишку, де в'яжуться човни, човни. Там три верби схилилися і журяться вони...».

Поруч нікого не було, лише ми втрьох. Удень село працює. І раптом Микола Данилович скинув із себе одяг.

– Не можу себе пересилити. Дуже хочеться поплавати.

І він з якоюсь хлопчачою завзятістю зійшов у воду, сміючись і розбризкуючи хвилі під ногами. А потім поплив навпрошки через Дінець. Я мимоволі замилувалася плавцем. Він плів упевнено, скидаючи над водою руки, голосно відсапуєчись. І не скажеш, що йому вже 72 роки. Не кожен би й зважився на таке у його віці.

А берегом бігала Таїсія Данилівна і причитала:

– Колю, куди ти поплив?! Тобі ж не можна! У тебе ж серце.

А потім ми гуляли скошеним полем, де стояли опецькуваті золоті копиці сіна. Микола Данилович ходив по стерні, розминав у пальцях сіно, нюхав його, як найдорожчі парфуми, а потім і зовсім завалився в копицю. Він був щасливий і читав нам з Таїсією Данилівною якісь свої дивовижні вірші.

ВІД СЕРЦЯ КИЄВА – ДО СЕРЦЯ ЛУГАНЩИНИ. 1998 РІК

Ми і вдруге зустрілися з Миколою Руденком на Міжнародному Шевченківському святі «В сім'ї вольній, новій», але цього разу на Луганщині. На той час я працювала головою Луганської обласної організації НСПУ і тому по вуха була завантажена організаційними питаннями, що стосувалися свята. Але з радістю поїхала зустрічати дорогого гостя, Миколу Руденка, який удруге приїхав на рідну Луганщину.

У перший день свята всі учасники цього творчого дійства роз'їхалися виступати по районах. Уже не пам'ятаю, куди саме поїхав Микола Данилович. А вже на другий день сталася велика подія – в Луганську відбулося урочисте відкриття пам'ятника великому Кобзарю. Є дуже промовистий знімок, що зафіксував цю подію: письменники з усіх куточків України і далекого зарубіжжя стоять біля пам'ятника Тарасу Григоровичу Шевченку. І ми з Миколою Руденком поруч, у перших рядах.

Ще одна пам'ятна подія відбулась у цей день. Я знову у стіп Шевченка, під шелестіння камер, читала свій новий вірш – «Луганщина – світанок України».

*Луганщина – світанок України.
Земля моя й земля моїх батьків.
Державо юності, у світі ти єдина*

У плахті із лісів, полів і нив...

І знову, як і тоді у Каневі, на першому в моєму житті Шевченківському святі, Микола Данилович підійшов до мене, потиснув руку і сказав: «Я у вас не помилюся. Ви справжній поет». Для мене оцінка відомого майстра слова була справжньою нагородою. А вислів «Луганщина – світанок України» відтоді став крилатим. Його скрізь цитували, під цим гаслом проводили обласні поетичні конкурси, фестивали художньої самодіяльності. Вірш той не кожен знає, мабуть, не кожен згадає і автора, бо крилатий вислів зажив своїм власним життям.

У цей приїзд на Луганщину Микола Данилович уже не був таким щасливим. Він постійно супив брови і мало усміхався. Його дражнила всюдисуща партійна номенклатура Луганщини, яку він на дух не переносив. Про це свято він так потім сказав: «А від Луганщини в мене враження гіркі – Луганщиною керують ті, кому Україна не потрібна, але на молодь вся надія».

Востаннє ми зустрічалися з Миколою Руденком в Києві. Микола Данилович святкував своє 80-річчя, і серед запрошених гостей була я, поетеса з його рідної Луганщини. А через чотири роки він пішов у засвіти. Вже там йому буде краще роздивлятися його улюблене Сонце.

Ганна ГАЙВОРОНСЬКА, член НСПУ
Луганська область

ЗЕМЛЯ, НА ЯКІЙ РОЗЦВІТАЮТЬ ТАЛАНТИ

225 років тому греки переселилися з Криму на землі Приазов'я. І одним із 22 грецьких поселень тут є селище Сартана (від грецького «сари» – жовтий, «тана» – теля). Населення Сартани у 1781 році становило 340 чоловіків і 309 жінок.

Орної землі було виділено на 200 дворів – 12000 га, а під випас худоби – 3000 га. Перші роки для переселенців у Приазов'ї були найважчими: доводилося освоювати цілинні землі, обживати безлюдні місця, звикати до суворішого клімату. Сьогодні кількість мешканців Сартани – 11000. Це чудове грецьке селище зі своїми традиціями, зі своїми особливими людьми, з хорошою інфраструктурою. Незабаром це буде Сартанська ОТГ. Розташоване селище на околицях Маріуполя.

Від 1974 року у Сартані діє музична школа №4, якою від моменту заснування і до 2017 року керував Михайло Михайлович Лафазан, заслужений працівник культури України. Школа була відкрита з ініціативи відділу культури міської ради, селищної ради, місцевих працівників культури. На початках у ній було 60 учнів і 4 викладача на фортепіанному, народному та хоровому відділах. Сьогодні це справжня школа мистецтва: тут виховують не лише майбутніх музикантів, а й художників, у планах – відкриття класу хореографії. У школі – 250 учнів, 37 професійних викладачів учать грі на фортепіано, скрипці, віолончелі, гітарі, ударних інструментах, флейті, саксофоні, трубі, кларнеті, баяні, акордеоні, вокальному та хоровому співу, а також образотворчому мистецтву. Ведеться робота над відкриттям класу бузукі – це національний грецький щипковий інструмент. Для найменших дітей є загально-естетичні класи.

Учні школи беруть участь у всеукраїнських та міжнародних конкурсах та фестивалях, без них не обходяться концерти у школі, в селищі й у місті. Від 2006 року діє наймолодший відділ школи – художній. Діти навчаються живопису, малюнку, композиції, скульптурі, декоративно-прикладному мистецтву, беруть участь у виставках і конкурсах. Учні школи проілюстрували книжки сартанської письменниці Анастасії Папуш «Є квіти...» і «Дороги долі. Чисті

Свято вишиванки

Стипендіат-2018 Олександр ЖАРКОВ

Ансамбль «АЙЗОНИ», керівник М. ПОПОВА

Ансамбль баяністів, керівник І. БАЛДЖИ

криниці». Робота учнів «Ми маємо музику» увійшла до Книги рекордів України як надвелика картина, виконана у техніці «торцювання». Завдяки проекту «Простір мрій», підтриманому Українським культурним фондом, коваль Андрій Хорт з Чернівців виконав за ескізом учениці художнього відділу Ксенії Рожнової скульптуру «Ліра».

Уже три роки поспіль кращі учні школи отримують стипендію від Маріупольської міської ради. У 2018 році стипендіатом був Олександр Жарков (викладач Н. Ю. Кокарева-Свирська),

у 2019-му – Еліна Гадзан (викладач І. В. Салькова), у 2020-му – Любов Сосновська (викладач Н. В. Богадиця). Великою несподіванкою і радістю цього року стала стипендія для кращих учнів від депутатського корпусу Сартанської селищної ради (голова – О. К. Куркчі). Стипендіатами стали Владислав Кірик (викладач І. М. Балджи) та Любов Сосновська (викладач Н. В. Богадиця).

Одним із завдань школи є вивчення традицій та обрядів наших предків і прищеплення любові до культури Батьківщини.

Для цього у школі організовано ансамблі української та грецької музики. Ще 2000 року, завдяки Михайлу Михайловичу Лафазану, було засновано вокально-інструментальний ансамбль грецької музики та пісні «Фарос» (з грецької – «маяк»), у складі якого були викладачі школи під керівництвом Бориса Миколайовича Каці. Сьогодні у складі ансамблю: солістка – Вікторія Ольхова, скрипка – Валентина Романова, баян – Віталій Харагай, ударні – Олександр Ісаєнко, бас гітара – Вячеслав Стеценко, фортепіано та керівник – Надія Кокарева-Свирська. Ансамбль працює в естрадно-концертному жанрі, використовує фольклор, новогрецьку пісенну класику, сучасну грецьку музику. Роки творчих пошуків принесли визнання публіки і низку лауреатських звань на конкурсах та фестивалях. Цей колектив є візитною картою школи і громади в цілому. Щороку «Фарос» дає понад 20 концертів. У 2012 році колектив з великим успіхом виступив на урочистому вечорі, присвяченому 85-річчю видатного композитора Мікіса Теодоракіса в концертному залі Львівської філармонії. У 2016-му ансамбль став лауреатом першої премії у номінації «Дует» (В. В. Ольхова, О. В. Шамлі) на Міжнародному фестивалі грецької пісні імені Тамари Каці. Завдяки цієї перемозі учасникам ансамблю випала можливість улітку 2017 року відвідати Грецію, острів Лімнос, де вони не лише відпочивали, а й виступали на різних концертних майданчиках острова і знайомилися з ви-

ками грецької культури. Спонсором цього конкурсу та поїздки став фонд П. В. Бумбураса та Федерація грецьких товариств України. 2018 року ансамбль виграв міні-грант для запису диска грецької музики разом із дитячим вокальним ансамблем «Айзони» (з грецької – «соловій»). До диска увійшли 23 грецькі пісні й мелодії. Цього року ансамбль «Фарос» став лауреатом першої премії на Міжнародному багатожанровому фестивалі-конкурсі «Samocvity» та лауреатом I ступеню на Міжнародному багатожанровому фестивалі-конкурсі «Star Start».

Дитячий вокальний ансамбль «Айзони» було сформовано 2013 року завдяки зусиллям Олени Шамлі з метою збереження і розвитку грецького руху, прищеплення дітям любові до грецької музики. Сьогодні керівник ансамблю – Марина Попова. Учасники ансамблю – учениці вокального відділу школи. Ансамбль «Айзони» активно бере участь у селищних та міських заходах, у фестивалях та конкурсах.

Попри всі перепони, з якими стикається школа, а це воєнні події з 2014 року, сьогодні ж – пандемія COVID-19, – вона і далі розвивається у різних напрямках. Життя у школі сповнене емоцій і яскравих подій.

Одна мудра людина сказала: «Талант не можна створити, але можна створити ґрунт, на якому виростуть та розцвітуть таланти...». І цей ґрунт уміло обробляють в музичній школі №4 у грецькому селищі Сартана.

Вікторія ОЛЬХОВА,
директор школи

КУЛЬТУРА І ЖИТТЯ

Заснована в січні 1913 Гнатом Хоткевичем
№ 24(4907), 18 грудня 2020 р.

Свідоцтво про реєстрацію КВ № 23788-13628Р від 14.02.2019 р.

Засновник і видавець: ТОВ "Видавничий дім "Українська культура"

Директор: Євген БУКЕТ

Дизайн і верстка: Вячеслав ЮРЧЕНКО

Літературне редагування: Олена КРУШИНСЬКА

Юридична адреса ТОВ "Видавничий дім "Українська культура":

вул. Васильківська, 1, к. 6-8, м. Київ, 03040.

e-mail редакції: cultandlife@gmail.com

Веб-сторінка: www.facebook.com/uakizh/

Надруковано: ФОП Хісамдінов А. Ю.

Публікуючи проблемні матеріали, редакція, окрім спеціально обумовлених випадків, подає лише авторський погляд. Вміст газети поширюється на умовах ліцензії СС ВУ 3.0, якщо інше не вказано стосовно конкретного матеріалу.

Передплатна ціна на 2021 р.:

6 місяців – 363,62 грн; 12 місяців – 722,04 грн

Газета виходить двічі на місяць

Передплатний індекс: 60969

ISSN 2519-4429

Наклад 3 000

Ціна договірної

© СС ВУ «Культура і життя», 2020

